

Bønder i byen

En undersøkelse av dialektforandringer hos seks
tynsetinger bosatt i Oslo

Eirin Lien

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, språkvitenskap

Institutt for nordiske og lingvistiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

VÅR 2014

Bønder i byen: En undersøkelse av dialektforandringer hos seks tynsetinger bosatt i Oslo

Eirin Lien

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, språkvitenskap

Institutt for nordiske og lingvistiske studier

Universitetet i Oslo

Våren 2014

© Eirin Lien

2014

Bønder i byen: En undersøkelse av dialektforandringer hos seks tynsetinger bosatt i Oslo

Eirin Lien

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Hovedmålet med denne studien har vært å se på språklige variasjoner og dialektforandringer hos seks tynsetinger bosatt i Oslo. Tynset kommune ligger helt nord i Hedmark, og grenser til Sør-Trøndelag. Til tross for dette har tynsetdialekten flere trekk som er standard østlandsk, og derfor har jeg valgt å se på informantenes tilnærming til oslomål.

Det språklige materialet som ligger til grunn for analysen, er samlet inn i to forskjellige språklige situasjoner: Oslosituasjonen og tynsetsituasjonen. Intervjuet i oslosituasjonen ble gjennomført av en intervjuer med oslomål, og intervjuet i tynsetsituasjonen ble gjennomført med en intervjuer med tynsetdialekt.

Teoridelen tar for seg flere temaer, både en historisk oversikt over Tynset og Oslo, trekk i talemålene på disse stedene, samt de sosiolingvistiske teoriene som er sentrale for analysen. I denne delen av oppgaven gir jeg også en gjennomgang av de språklige variablene jeg ser på i analysen av informantene. Datainnsamlingsdelen omfatter en presentasjon av informantene og intervjusituasjonene, og en begrunnelse for informantutvalget. Den siste delen av oppgaven omhandler en analyse av talemålet til hver enkelt informant.

Informantene har lagt av seg en del trekk fra tynsetdialekten, og det er en større variasjon i talemålet hos mennene enn hos kvinnene. De tre mennene jeg har intervjuet legger av seg flere trekk i møte med intervjueren i oslosituasjonen, mens kvinnene er mer stabile når det gjelder de saliente dialekttrekkene. Når informantene kommer hjem til Tynset i ferier, blir dialektblanding og "knoting" for alvor et tema. I Oslo har de ikke blitt utsatt for negative holdninger for bruk av tynsetdialekten, så hvorfor beveger de seg allikevel mot oslomålet?

Forord

Jeg har over lang tid interessert meg for tynsetdialekten, og dens tilnærming til oslomål. Å kunne få anledning til å skrive en masteroppgave innenfor dette temaet, har gjort det mulig for meg å lære enda mer om dialektomlegging og bevissthet for egen dialekt.

En stor takk rettes til veileder Hans-Olav Enger som har gitt meg gode råd, interessante samtaler og konstruktiv kritikk. En så kunnskapsrik person fortjener all ære! Takk til alle informantene som gledelig stilte opp i prosjektet! Takk til Tynset ungdomsskole for lån av lokaler og oppmuntrende ord fra kolleger, og "Trine" for den eminente jobben som intervjuer. Og sist, men ikke minst: Familie og venner som har støttet meg gjennom studiet.

Eirin Lien

Mai 2014

Innhold

Sammendrag.....	IV
Forord.....	VI
1 Introduksjon	1
1.1 Problemstilling og tema.....	1
1.2 Bakgrunn for oppgaven	1
1.3 Metode.....	2
1.4 Oppgavens oppbygging	2
2 Teori	3
2.1 Innledning.....	3
2.2 Tidligere forskning på tynsetdialekten	3
2.3 Historisk oversikt over Tynsetbygda.....	6
2.4 Saliente trekk i tynsetdialekten.....	7
2.4.1 Retrofleks flapp [ɾ] - <i>tjukk l</i>	7
2.4.2 Trykk på første stavelse.....	8
2.4.3 Kløyvd infinitiv	8
2.4.4 Palatalisering	8
2.4.5 Monoftongering.....	8
2.4.6 Bestemt form flertall av substantiv	9
2.4.7 Kortformer i presens av sterke verb	9
2.4.8 Bortfall av -r i presens av svake verb.....	9
2.4.9 Andre saliente dialekttrekk.....	9
2.5 Oslomålet.....	10
2.6 Tynsetdialekten kontra oslomålet.....	13
2.7 Sosiolingvistisk teori	16
2.7.1 Innledning.....	16
2.7.2 Interaksjonell sosiolingvistikk.....	16
2.7.3 Sosiale nettverk	18
2.8 Oppsummering	19
3 Datainnsamling.....	20
3.1 Innledning.....	20
3.2 Informasjon om de språklige situasjonene - Tynset og Oslo.....	20

3.3	Informantutvalg	21
3.4	Innsamling av språklig data	21
3.5	Presentasjon av informantene	22
4	Analyse	24
4.1	Innledning	24
4.2	Transkripsjon	24
4.3	Språklig atferd hos informantene	24
4.3.1	Analyse av språklige trekk hos Eirik	27
4.3.2	Analyse av språklige trekk hos Guri	30
4.3.3	Analyse av språklige trekk hos Maren	33
4.3.4	Analyse av språklige trekk Sigrid	35
4.3.5	Analyse av språklige trekk hos Håkon	38
4.3.6	Analyse av språklige trekk hos Øyvind	40
4.4	Jamføring og konklusjon av informantenes dialektbruk	43
5	Oppsummering	48
5.1	Hva vil det si å snakke tynsetdialekt?	48
5.2	Er vi vitne til en dialektød?	49
	Litteraturliste	50
	Vedlegg 1: Brev fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS	53
	Vedlegg 2: Brev til informanter	55
	Vedlegg 3: Spørsmål til utspørring av informant	56

1 Introduksjon

1.1 Problemstilling og tema

Hovedmålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan seks tynsetinger bosatt i Oslo konvergerer og tilpasser seg oslomålet, eller om de divergerer og bevarer og styrker tynsetdialekten i møte med oslomålet. Tynset har en dialekt som på noen måter er nær "standard" østlandsmål, en term som har blitt mye diskutert. Til tross for likheten mellom "standard" østlandsmål og tynsetdialekten, har tynsetdialekten grammatiske trekk som er særegne. Dette kommer jeg nærmere inn på i kapittel 2.3. Jeg har ingen dokumentasjon av hvordan informantene snakket mens de fortsatt bodde på Tynset, så på grunnlag av dette vil analysen i denne oppgaven ta for seg hvordan talemålet hos informantene er i møte med både oslomål og tynsetdialekt.

1.2 Bakgrunn for oppgaven

Dialekt er talemål som er karakteristisk for et bestemt geografisk område, og bruk av dialekt henger sammen med utviklingen av ulik sosial status (Sandøy 1996: 22). Det finnes mange definisjoner på hva en dialekt er, men dette er den klassiske. Jeg velger å benytte meg av denne definisjonen, da den høver for formålet med denne studien. Dialekt fungerer som et bindende element mellom brukerne av dialekten, og forteller oss om identitet og tilhørighet. Grunnen til at jeg har valgt å skrive denne oppgaven, er at jeg over lang tid har interessert meg for tynsetdialekten, og dens tilnærming til oslomål. Hvorfor tynsetdialekten tilnærmer seg oslomålet, er blant annet forankret i den historiske utviklingen av Tynset, som jeg kommer inn på i kapittel 2.2. Bygdene omkring Tynset, slik som for eksempel Tolga og Alvdal har flere "avvikende" drag i dialekten enn tynsetdialekten.

1.3 Metode

Datainnsamling i form av intervju danner store deler av fundamentet for denne oppgaven, i tillegg til litteratur om tynsetdialekten for å beskrive dialekttrekkene. Intervjuene ble foretatt i januar og februar 2014 både på Tynset og i Oslo, der tynsetsituasjonen hadde en intervjuer med tynsetdialekt og oslosituasjonen en intervjuer med oslomål. Målet for registreringene er å se sosiolingvistiske forskjeller i dialektbruken, samt undersøke om informantene selv er bevisst på språklige tilnærminger og forskjeller.

Ved å utføre intervju av informantene der de intervjues både av en person med tynsetdialekt og en person med oslomål, vil det fanges opp mye informasjon om informantene enten har endret eller beholdt opprinnelige trekk i tynsetdialekten. For å kunne undersøke om informantene har språklige endringer, er det også nødvendig å gi en oversikt over trekk i tynsetdialekten. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 2.1 og 2.3.

Oppgaven er kvalitativt orientert, og datainnsamlingen skjer i direkte kontakt med informantene. Fremstillingen og konklusjonen av oppgaven håper jeg vil gi en bedre forståelse av dialektforandringer, enten endringene skjer bevisst eller ubevisst. Dette gjelder ikke "bare" tynsetdialekten, men mer eller mindre alle dialekter.

1.4 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i følgende fire deler: Kapittel 1 er en **innledning** med introduksjon til oppgaven, problemstilling, mål og valg av metode. Kapittel 2 er en **teoridel** med en presentasjon av Tynset, begrepsavklaring og en fremstilling av saliente trekk i tynsetdialekten. **Metodedelen** med analyse av det språklige hos informantene kommer i kapittel 3, og **analysedelen** der analyse og konklusjon av den språklige atferden hos informantene vil bli presentert i kapittel 4.

2 Teori

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gi en historisk oversikt over tidligere forskning på tynsetdialekten, og den utviklingen dialekten har hatt i løpet av en periode på omtrent 80 år, fra Jørgen Reitans oversikt over tynsetdialekten som ble utgitt i 1926, til Unn Røynelands funn fra doktoravhandlingen hennes fra 2005. Det er selvsagt viktig å merke seg at Jørgen Reitan kan ha fokusert på den mest arkaiske versjonen av tynsetdialekten, i motsetning til Røyneland som har fokusert på de tradisjonelle dialekttrekkene. Innfallsvinklene hos Reitan og Røyneland er derfor såpass ulike at de kan gi inntrykk av at enda mer har skjedd i utviklingen av dialekten gjennom 80 år enn hva som virkelig har skjedd. I tillegg gir jeg en presentasjon av språklig plassering og saliente trekk i tynsetdialekten og oslomålet, i tillegg Tynsets historie fra slutten av 1800-tallet og den utviklingen som har skjedd gjennom et århundre, som har formet Tynset til slik vi kjenner det i dag. Til slutt i kapittelet gir jeg en presentasjon av det teoretiske fundamentet i denne avhandlingen.

2.2 Tidligere forskning på tynsetdialekten

Det har blitt gjort mye forskning på dialektene i Nord-Østerdalen, og jeg har valgt å fokusere på et utvalg.

I 1899 ble Austmannalaget etablert, og dette var starten på en interesse for at Tynset også skulle ha et eget mållag, der en av grunnene var at dansken hadde tatt over deler av vårt eget mål. Tynset Mållag ble grunnlagt 5. mai 1912, og det ville samle folk i Tynset til arbeid for norsk mål – landsmål. «Laget held møte så ofte som råd er med sang, opplesing, og så tidt som mogleg foredrag og ordskifte» (Arkiv Nord-Østerdalsmuseet, arkivboks nr.4: Møtebok V for Tynset Mållag). På et av møtene til Tynset Mållag foreleste Olav Lunaas om bygdemålet:

«Talen ein høyrer mellom folk særleg nærmast kring stasjonen er ei blanding av riksmål og dialekt. Den som vil verna om den gamle Tynsetdialekten lyt gjera sitt til at bygdemålet held seg reint og usulka av dansken. Det vil då få sitja i høgsetet som det har gjort det før» (Neverrøsten 1981: 45).

Tynnset Mållag gav i 1926 ut en oversikt over tynsetmålet med en gjennomgang av de språkformene som var allmenne i tynsetbygda på denne tiden, og Jørgen Reitan stod for

mesteparten av arbeidet (Reitan 1926). Reitans oversikt har vært grunnlaget for mye litteratur om tynsetdialekten som har blitt skrevet senere. Her går han grundig gjennom lydlære og språktrekk i gammelnorsk og nynorsk som også er gjeldende i tynsetmålet. Tynset ligger helt nord i Hedmark ved vannskillet mellom Østerdalen og Trøndelag, og derfor er også dialekten spennende å studere. Noen av de språklige trekkene i trøndermålet som Reitan trekker frem som en likhet til tynsetdialekten, er *jamveksord* og *-an*-endinger. Jamveksord er ord med kort rotstavelse i norrønt, og knyttes først og fremst til verb og substantiv, og i jamvektsmål har den siste vokalen ikke blitt utsatt for såkalt vokalreduksjon. Rotstavelsene hadde både kort vokal og konsonant, og disse ordene har beholdt vokalen i den andre stavelsen. Reitan viser til at spesielt jamvekstordene og rotstavelsene i tynsetdialekten hadde både kort vokal og konsonant, og disse ordene har beholdt lengden på den siste vokalen i den andre stavelsen. For eksempel har det norrøne verbet *vita* ("vite") kort rotstavelse, og i dialekter med jamvekt har *vita* blitt *våttå* eller liknende. I tillegg ligner hankjønnsordene og hunkjønnsordene der endingene er *-an* i bestemt form flertall, slik som *guttan, jentan, bøkan, kjolan, koppan, bilan, boksen* m.fl. og noen av infinitivsformene i verb i tynsetdialekten mest på trøndersk, slik som for eksempel */å vòttò/*. Reitan mener disse kjennetegnene gjør at tynsetmålet må regnes for et trøndersk mål; men allikevel har flere av målmerkene språklige og lydlig likheter med sør-østerdalsk og østlandsk. Tynset lå under Nidaros bispedømme fra 1153 frem til 1759 (Andresen 2003: 97,103), og ferdselsåra gikk for det meste nordover (Reitan 1926: 6,7). Dette kommer jeg nærmere inn på i neste kapittel.

For gamle tynnsetingar var "byen" det same som Trondheim. I våre dagar vil vel "byen" helst seie Oslo, i det minste millom ungdommen, og den språklege påverknad på Tynnsetmålet ser no ut til å vera større frå sør enn frå nord (Reitan 1926 :7).

Selv om det er mer enn 130 år siden jernbanen kom til Tynset og ferdselsåren i dag går oftere sørover mot Hamar og Oslo i stedet for nordover mot Trondheim, finnes det fortsatt tydelige trekk av trønderdialekt i tynsetdialekten. Både infinitivene og svake hankjønnsord har vanligvis de samme vokalene i begge stavelsene: det er ikke *å-å* som i østrøndersk, men en "mørk" *ø*-lyd (*ó*) som ligner på *å*, og konsonantene mellom vokalene er å regne som dobbeltkonsonanter. Det heter altså *å vóttó* (vite), *lóssó* (lese) osv., og den samme formen har også hunkjønnsordene, f.eks. *vukku*, som kan minne om et trøndersk ord. «Etter dette viktige kjennemerke er Tynnsetmålet å rekne for eit trøndsk mål; men etter mange andre målmerke, både i lyd og bøygning, hører det nær i hop med sør-østerdalsk og austlandsk i det heile» (Reitan 1926: 6,7). *Vóttó, lóssó* og *vukku* er ordformer som har blitt

mindre vanlig i tynsetdialekten, og nå brukes de så å si kun blant eldre folk. Yngre personer bruker mest ordene *vite*, *lese* og *uke*. At disse ordene ble mindre frekvente, tror jeg også Reitan var klar over da han skrev oversikten over tynsetmålet i 1926, der han også peker på forskjeller mellom talemålet hos eldre og yngre:

Skilnaden på *ø* og *ó* er særmerkt for Tynsetmålet. *ø* likner den tronge danske *ø* i en *sø*, men er ikkje fullt så trong; den breide åpne *ó* finns i fleire norske målføre, helst som stutt lyd. For Tynsetmålet er hovudregelen den at *ø* brukes for gammal *øy* og *jo*, og *ö* for gammal historisk *ø*: *støte* – *støtte* støyte – støytt, *røkje* røykje, *fjøs*, *løs* (ljos), men: *söt* söt, *möte* – *mötte*, mange *bök(er)*. Det er helst gamle folk som gjer denne skilnaden på to slags *ø*, og seier t. eks. *söt flöte* söt fløyte; ungdommen bruker gjerne berre *ø* og seier *söt flöte* med same vokal (Reitan 1926: 11).

Dialektforskeren Unn Røyneland publiserte i 2005 sin doktorgradsavhandling om dialektnivellering hos ungdommer i de to tilgrensende dialektområdene, Røros og Tynset (Røyneland 2005), der hun undersøkte dialektforskjellene på Røros og Tynset. Røyneland mener at tynsetdialekten nå er på vei til å bli en oslodialekt. Det er en vertikal nivellering mot standard østnorsk der forskjellene mellom de ulike dialektene innenfor et område blir reduserte, i tillegg til at variasjonen innenfor en dialekt gradvis blir redusert og i verste fall kan føre til en dialektdød (Røyneland 2005: 40). Allikevel blir noen systematiske trekk ved dialekten fortsatt bevart, slik som blant annet bestemt form flertall *-an* av substantiv i hankjønn og hunkjønn, og *-a*-ending i intetkjønn: *bilan*, *jentan*, *husa*. Røyneland konkluderer med at tynsetdialekten beveger seg i østnorsk retning, og den inngår i en østnorsk regionalisering med klare innslag av standardformer (Røyneland 2005b). Røyneland har i tillegg skrevet flere artikler om tynsetdialekten, blant annet "*Finst det ein eigen tynsetdialekt?*" (Røyneland 1999).

En annen kjent dialektforsker er Joleik Øverby, som i 2001 gav ut artikkelen "*Ska ru skyte vänn mæ haoLe? Ei skæ skjöte vann mæ häuLe, ja*", som forteller om dialektforskjeller mellom Tynset sentrum og grenda Tyllidalen i Tynset kommune, som ligger omtrent 2 mil sør for sentrum. Her kommer han frem til at det er større variasjoner i talemålet enn geografien skulle tilsi, men allikevel er dialektene i Tynset, Alvdal og Tyllidalen ifølge Øverby såpass like at de må regnes for ett målføre.

2.3 Historisk oversikt over Tynsetbygda

En av hovedgrunnene til at dagens tynsetdialekt har utviklet seg til den vi har i dag, er byggingen av jernbanen i Nord-Østerdalen.

Jernbanen fra Hamar til Støren, /dagens "Rørosbanen"/, stod ferdig 13. oktober 1877. Arbeidet med byggingen av jernbanen ble drevet av et stort mannskap, og i 1875 var det om lag 700 arbeidere i arbeid mellom Røros og Stor-Elvdal. I tillegg til håndverkere og forretningsfolk skapte dette mye aktivitet i den rolige fjellbygda Tynset.

Etter at jernbanen kom, ble det en betydelig omveltning for kommunikasjonen med omverdenen for tynsetsamfunnet. Det ble nå enklere å reise ut av Tynset, og det ble også enklere for folk fra andre steder i Norge å reise til Tynset. Tidligere hadde befolkningen på Tynset hatt mesteparten av handelen sin i Trondheim, men nå ble det åpnet for muligheter for handel mot Hamar og Oslo. Dette skapte også en revolusjon i blant annet reisevaner, da det kom en mye større andel sommergjester som holdt til på Tynset, i tillegg til engelskmenn som drev jakt og fiske. Dette var en del av behovet for å omstille seg til et mer moderne samfunn, og flere forretninger og hoteller ble etablert. Midt i denne utviklingen kom det store motsetninger mellom jordbruket og handelsstanden. Jordbruket hadde lenge vært rådende og hatt det økonomiske overtaket, og med nye forretninger ble det nå et nytt levesett i hele tynsetbygda med et handelssentrum midt i jordbrukssamfunnet, og kulturkrasj ble en virkelighet. Videre har Tynset utviklet seg til å bli et viktig sentrum i Nord-Østerdalen, men etter andre verdenskrig gikk

Figur 1: Tynset kommune lengst nord i Hedemark. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20002001/stmeld-nr-23-2000-2001-/14/18.html?id=323969>

sysselsettingen i primærnæringen nedover (Streitlien 1978: 205-207). Nord-Østerdalen kunne ikke skaffe nok kvalifiserte folk til de offentlige stillingene, og det ble et behov for å rekruttere folk fra andre steder i Norge. Flere familier med andre bakgrunner og dialekter kom flyttende, og nye sosiale bånd ble knyttet i befolkningen (Bakås 1999: 149,150).

2.4 Saliente trekk i tynsetdialekten

"Tynnsetmålet er rikt på lyd, og uttalen skifter ikkje så lite i dei ømse delar av den vidstrekke bygda" (Reitan 1926: I)

Salient brukes her om språklige markører i tynsetdialekten som oppfattes som fremtredende og tydelige. Å skulle gi en oversikt over alle språklige trekk i talemålsvarianter på Tynset ville ha vært vanskelig og en stor oppgave. I stedet har jeg valgt å legge vekt på de mest saliente trekkene jeg mener er gjeldende i tynsetdialekten, og disse trekkene er også det jeg vil se på hos informantene i analysen.

Merk at punkt 2.4.1, 2.4.2 og 2.4.3 er allmennøstlandske trekk, men jeg har valgt å ta de med som saliente trekk i tynsetdialekten av den grunn at om de er utelatt hos informantene i oppgaven, vil det også gi et mer tydelig argument for at informantene nærmer seg oslomålet ved å for eksempel å kutte ut tjukk l eller ha trykket på andrestavelsen.

2.4.1 Retrofleks flapp [ɾ] - tjukk l

Ved uttale av *tjukk l* er tungespissen bøyd opp og bak hvor den gjør et slag fremover i munnen og treffer undertennene. Det er et viktig dialektmerke som definerer skillet mellom østnorsk og vestnorsk, men også deler av Nord-Norge har *tjukk l* (Vigeland 1995: 22,23). Den typen *tjukk l* vi bruker i Norge har to opphav: Dels fra gammelnorsk *l*, som i ord som *brå*, *stor* og *for*, og dels av gammelnorsk *ð* som i *boð* og *joð*. I tynsetdialekten blir begge disse typene uttalt med retrofleks flapp *ɾ* (Bakås 1999: 43). Retrofleks flapp *ɾ* finner en også i trønderfylkene, nordmøre, flatbygdene, Gudbrandsdalen, Hallingdal og Nordøst-Telemark.

2.4.2 Trykk på første stavelse

Dette er et dialekttrekk som er karakteristisk for østnorske dialekter. Ord som *gitar*, *banan* og *piano* har førsteleddstrykk. Dette gjelder også navn, slik som for eksempel: 'Johannes, 'Katrine og 'Oline.

2.4.3 Kløyvd infinitiv

Kløyvd infinitiv vil si at språkbrukerne kan la verb i infinitiv ende på *-e* eller *-a*. I tillegg til at flere verb i infinitiv på tynsetdialekten ender på *-e*, slik som *å hente*, *å vaske*, *å skrive* osv., er det også noen som ender på *-a* og *-ò*, slik som for eksempel *å eta* (å spise), *å tòLò* (å snakke/tale), *å vòttò* (å vite). I Trøndelagsfylkene finner vi *-a* eller *-å*, i tillegg til at de fleste verb ikke har noen ending, slik som *å skriv'*, *å reis* og *å bit* (Jahr 1986: 12).

2.4.4 Palatalisering

Ved palatalisering kobles en *j-lyd* til konsonanten *-n*. Dette er et trekk de fleste vil forbinde med Trøndelag, men det finnes også i tynsetdialekten. Palataliseringen minker av mot sør, og i tynsetdialekten er den ikke så tydelig som lenger nord, der tunga blir klemt hardere mot gommen. Palatalmerket på Tynset er derfor kun i den første konsonanten, og er med på å "farge" vokalen som står rett foran (Reitan 1926: 29): *Mujjn*, *skjijjn*.

2.4.5 Monoftongering

Tjukk l, kløyvd infinitiv og trykk på første stavelse er allmenne trekk i østlandske dialekter. Derimot er det ett trekk som er svært kjennetegnende for Nord-Østerdalsdialektene, og da spesielt i tynsetdialekten: Monoftongering. Selv om ingen norsk dialekt har fått fullstendig monoftongering i alle posisjoner, har flere av diftongene i tynsetdialekten blitt til *e*, *ø* og *ô*: *ei*, *øy* og *au* > *e*, *ø* og *ô* (*rese*, *røke* og *rôte*) (Røyneland 1999: 10). Denne endringen henger trolig sammen med en tilsvarende utvikling i gammelnedertysk: *Steen*, *stroom*, *stromen* mot nynorsk *stein*, *straum*, *strøyme*, men dansk *sten*, *strøm*, *strømme* og svensk *sten*, *ström*, *strömma* (Torp og Vikør 2003: 45).

2.4.6 Bestemt form flertall av substantiv

Mens flere av de omkringliggende bygdene til Tynset, slik som Tolga og Vingelen har endelsen *-om* i dativ flertall av substantiv, eksempel: *Jentom (klean åt jentom)*, har tynsetdialekten *-an*: *Klean åt jentan* Endelsen *-an* er selvsagt ikke særegen for tynsetdialekten, men den har ikke *-om* slik som omkringliggende bygder. Dativbruken er generelt ustabil og på veg ut av dialektene i Nord-Østerdalen (Røyneland 1999: 11).

2.4.7 Kortformer i presens av sterke verb

Der det i bokmål heter *kommer, sover, skriver, driver* og lignende, har tynsetdialekten kortformer i presens av sterke verb: *Kjem, søv, skriv, les, driv*. I en analyse av talemålet til tynsetinger, vil dette trekket være "avslørende" for om de har blitt påvirket av oslomålet, der endelsen *-er* er vanlig i presens av sterke verb.

2.4.8 Bortfall av -r i presens av svake verb

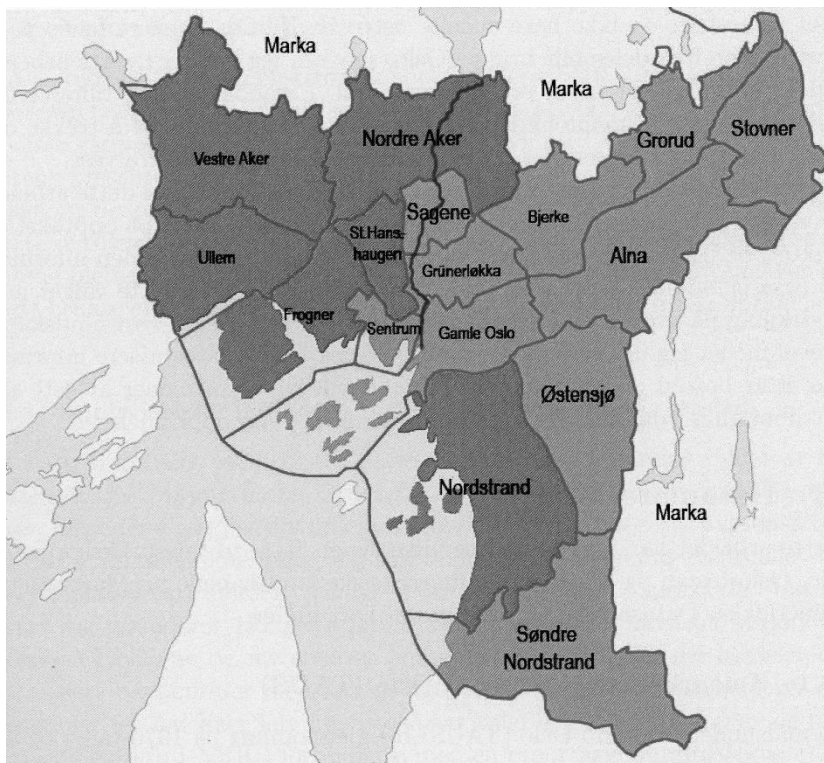
I presens av svake verb, har ikke tynsetdialekten endelsen *-r*. I stedet for å si "heter", "baker", "husker", "greier" osv., vil det i tynsetdialekten hete "hete", "bake", "huske" og "greie".

2.4.9 Andre saliente dialekttrekk

Andre dialekttrekk som det vil være viktig å se på i en sammenliknende analyse mellom tynsetdialekten og oslomål, er noen av de karakteristiske ordene og formene i tynsetdialekten, slik som blant annet *hematt, kømme, døkk, spekt* og *vart*. "Jæ æ'kke helt sikker på når ho kjem hematt, men det er mulig ho allere'e har kømme", "hvor vart det tå døkk?", "vatnet er spekt". Jeg har inntrykk av at ordet *hematt* ofte byttes ut med *hjem* i møte med oslomålet, og det samme gjelder *vart* > *ble* og *døkk* > *dere*.

2.5 Osloomålet

I tillegg til å være Norges hovedstad, er også Oslo landets største by med 623 966 innbyggere per 1. januar 2013.¹ Det er vanlig å dele Oslo inn i østkant og vestkant, med Uelandsgate som selve skillet. Under den industrielle revolusjonen på 1800- og 1900-tallet ble fabrikk etablert nær Akerselva for å kunne utnytte de ressursene elva hadde å by på. Arbeiderne bosatte seg i nærheten av fabrikkene, mens det i vest bodde høyere samfunnslag. Bosetningsmønsteret under den industrielle revolusjon førte til en sosial deling av byen som fortsatt er tydelig, men ikke helt uendret. I dag representerer vestkanten i Oslo et gjennomsnittlig høyere nivå av blant annet bolig,

Figur 2: Skillet mellom øst og vest i Oslo. De mørkegrå områdene regnes som vestkanten, mens de lysegrå regnes som østkanten. (Hentet fra Stjernholm 2013: 9)

inntekt og utdanning, og skillet forsterkes ytterligere da vestkanten har en svært liten andel innvandrerbefolkning (Bråthen m.fl. 2007: 8).

Men hva vil det egentlig si "å snakke Oslo"? [...] Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS) (Hanssen et al. 1978) avdekket flere sosio-geografiske skillelinjer i talemålet i byen, men løftet også fram situasjonell veksling i talespråket til oslofolk, som vitner om en varhet for ulike normidealer. Osloomålet har med andre ord alltid vært preget av ulike varieteter og variasjon (Opsahl og Røynealand 2009: 25).

Hvor skillet mellom osloomål og standard østlandsk går, og om osloomål er ett eller to mål, henholdsvis østkant- og vestkantmål, er begge spørsmål som har vært igjennom en lang diskusjon. Dagens osloomål er preget av innslag av blant annet kodeveksling, der en veksler mellom flere varieteter i en og samme sosiale situasjon, og enkeltindividet veksler på varieteter som skiller seg så mye fra hverandre at det i dagligtalen kan omtales som ulike språk eller dialekter (Theil 2008: 500). Allikevel kan det sies at det fortsatt er to grader av

¹ <http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/>

språket i Oslo der vi har "østkantspråk" og "vestkantspråk". Oslo har over lang tid vært preget av tilflytting, og dette har åpnet for mange muligheter til kontakt mellom ulike språkvarieteter og et dialektmangfold. Selv om talemålet i Oslo omfatter et tradisjonelt dialektmangfold, har Utdanningsetaten i Oslo kommune i overkant av 40 % elever i grunnskolen som har et annet morsmål enn norsk eller samisk. Dette skaper en massiv språk- og kulturmøtesituasjon som er med på å true oslomålet, og over fjorten tusen osloelever har vedtak om særskilt norskopplæring (Hårstad og Opsahl 2013: 87). Det er mulig at den særskilte norskopplæringen er en faktor som bidrar til å motvirke den tendensen vi har sett i lengre tid og som består av at flere språk setter sitt preg på oslomålet, blant annet som følge av lånord og kodeveksling. Kanskje en av følgende kan konkludere med at særskilt norskopplæring er med på å bevare oslomålet. Jeg vil nå gjøre rede for de talemålstrekkene som tradisjonelt har vært assosiert med oslomål.

I nutiden såvel som under hele Kristiania bys tilværelse har talesproget her, likesom i større eller mindre grad også de i vore øvrige byer, på den ene side sin oprindelse fra omegnens norske dialekt og på den anden fra det skrevne danske sprog, vel oprindelig mere end nu med efterligning, så godt man forstod, av den danske uttale. Imidlertid har der vel hele tiden været sproglige påvirkninger på byen også fra fjernere landsdele, især fra deres byer, likesom sådanne endnu mærkes (Larsen 1907: 10).

Johannessen (2008) viderefører Larsens utsagn ved å si at de to variantene fra henholdsvis dansk skriftspråk og norske dialekter er det vi i dag ser på som "østkant" og "vestkant". Den danske påvirkningen benevnes av og til som "konservativ", "vestkant" og "frognerdialekt", mens det talespråket som har påvirkninger fra norske dialekter benevnes som "radikal", "østkant" eller "vikamål". Flere av områdene i Oslo vest har imidlertid vært arbeiderområder og har tidligere hatt den talemålsvarianten som har utviklet seg fra østlandsk dialekt, og samtidig er det områder på østkanten som har hatt den språkvarianten som stammer fra dansk (Johannessen 2008: 236).

Flere av de tradisjonelle trekkene i østkantmål og vestkantmål finnes fortsatt, men de er svekket i omfang, og det har oppstått en språklig tilnærming mellom de to forskjellige målene. Det mest karakteristiske trekket er førsteleddstrykket som tidligere har vært særpregent for østkantmålet, og som nå på vei til å forsvinne til fordel for den vestlige varianten (Opsahl og Røyneland 2009: 104).

Det tradisjonelle oslomålet har tre kjønn på substantivene, og dermed en god del hunkjønnord som karakteriseres med at de slutter på *-a*. Typiske hunkjønnord er "elva", "avisa", "gata", "boka", "tida" og "sola". Sammenlagt prosentandel som bruker endelsen *-a*

på disse ordene i Oslo vest er 27 %, mot 63 % i øst. Det er altså en stor forskjell i bruk av endelsene *-a* og *-en* på hunkjønnsord mellom øst og vest (Johannessen 2008: 236,237).

Det er kjent at hunkjønn ikke står like sterkt i alle varianter av norsk, og Lødrup (2011) skriver at hunkjønnsformen er på vei ut av oslomålet. I dialekten på Oslo vestkant finnes ikke former som *lita*, *eiga*, *anna* og *ei*, og dessuten brukes ikke *hun* om ting som ikke er dyr eller mennesker, og dette gjelder også for østkantmålet. En tregenusdialekt har *mi*, *di* og *si* prenominalt ved feminine nomen. I vestkantdialekten er det ikke mulig å ha *mi*, *di* og *si* prenominalt (eksempel: *mi bok*), og dette gjelder også når *si* er brukt som markør av "genitiv". I vestkantdialekten finnes formene *mi*, *di* og *si* bare etter suffikset *-a* i bestemt entall (*boka mi*) (Lødrup 2011: 123).

Feminine kongruensformer i Oslo-dialekten for hundre år siden, er blant annet adjektivene *lita* og *eiga*, possessivene *mi*, *di* og *si*, determinativet *anna* [formen kan også være nøytrum], artikkelen *ei* og pronomenet *hu* (Lødrup 2011: 122).

Når det gjelder trykkplassering i importord med gresk og latinsk opphav, får disse i det tradisjonelle østkantmålet trykk på den første stavelsen, og den østnorske trykkfordelingen faller oftest sammen med grensene for jamvektsregelen. I vestkantmålet ligger trykkfordelingen i den siste eller nest siste stavelsen (Opsahl og Røyneland 2009: 100,101). Der det i tynsetdialekten vil hete '*dialekt*', '*appelsin*' og '*vikar*', vil det i vestkantmål hete *dia'lekt*, *appel'sin* og *vi'kar*.

Ut i fra dette kunne det være nærliggende å tenke at dersom noen av informantene i denne oppgaven legger om til oslomål i stedet for å styrke eller bevare tynsetdialekten, så er det østkantmålet informantene beveger seg mest mot. Østkantmålet ligger nærmest den opprinnelige dialekten der bruken av endelsen *-a* i hunkjønn benyttes hyppig. Førsteleddstrykk er karakteristisk for tynsetdialekten, og dette trekket henger også fremdeles igjen i østkantmålet selv om dette nå heller mer mot vestkantmålet. Det samme gjelder tjukk l, som nå beveger seg mot tynn l som i vestkantmålet. Hvilket av de to oslomålene, henholdsvis østkant- og vestkantmål, informantene ønsker å identifisere seg med, spiller også en viktig rolle her.

2.6 Tynsetdialekten kontra oslomålet

Røynealand (2005) setter opp en tabell over tradisjonelle trekk i dialektene i henholdsvis Røros, Tynset, Trondheim og Oslo. For å gi en ryddig oversikt over forskjellene i den tradisjonelle tynsetdialekten og det tradisjonelle oslomålet, har jeg valgt å gjengi denne tabellen med forklaringer.

A-PAL, palatalisering av lange alveolarer og alveolar-forbindelser. I tradisjonell tynsetdialekt blir de fleste tilfellene av gammelnorsk *ll*, *ld*, *lt*, *ls*, *nn*, *rn* (>*nn*), *nd*, *nt*, *ns*, *dd* og *tt* palataliserte postvokalisk; *ball* ba[ɬ:], *kveld* kve[ɬ:], *spesielt* spesie[ɬc], *puls* pu[ɬs], *mann* ma[n:], *bjørn* [bjø[n:], *synd* sy[n:], *vinter* vi[n]c]er, *fins* fi[n]s, *hytte* hy[c:]e, *itte* i[c:], *hadde* ha[ɰ:] (Røynealand 2005: 153). Som jeg skrev i kapittel 2.4.4, minker palataliseringen av mot sør, og den er ikke lenger så tydelig i dagens tynsetdialekt.

MON, monoftongering: Flere av

diftongene har i tynsetdialekten blitt til e, ø og ô. Der en i oslomålet vil si *reise*, *røyke*, *raute*, vil det i tynsetdialekten med monoftongering hete *rese*, *røke* og *rôte*.

NEG, negasjon/nektingsadverbial. På Tynset brukes den tradisjonelle formen *itte* [it:ə], i tillegg til *ikke* [ik:ə]. Som Røynealand skriver, blir den tradisjonelle varianten av nektingsadverbialet *itte* karakterisert som en "bondsk" variant, og er sosialt stigmatisert på Tynset (Røynealand 2005: 158). *Itte* er sjeldent i bruk hos yngre dialektbrukere på Tynset, men det forekommer.

TRYKK, trykkplassering i importord. Som forklart i kapittel 2.4.2, er trykk på første stavelse et dialekttrekk som er karakteristisk for østnorske dialekter. '*Gitar*, '*banan* og

Tradisjonelt:		
	Tynset	Oslo/standard
A-PAL	<i>ball</i> [baɬ:]	<i>ball</i> [bal:]
MON	<i>rese</i>	<i>reise</i>
NEG	<i>ittje</i> [ic:ə]	<i>ikke</i> [ik:ə]
TRYKK	<i>'dialekt</i>	<i>dia'lekt</i>
JAM	<i>vårrå</i>	<i>være</i>
APOK	<i>mått/finne</i>	<i>måtte/finne</i>
BFPL	<i>bilan</i>	<i>bilene</i>
PRES.ST	<i>kjæm</i>	<i>kåmmer</i>
RBORT	<i>snakke</i>	<i>snakker</i>
SUP	<i>vøre</i>	<i>vært</i>
PERS.3	<i>døm/dæm</i>	<i>di</i>
PERS.1	<i>je/æi</i>	<i>jæi</i>
SPØR	<i>håssen/åssen</i> <i>åkken</i>	<i>vordan</i> <i>vem</i>

'*piano* har førsteleddstrykk på tynsetdialekten, mens det på oslomål heter *git'ar*, *ban'an* og *pia'no*.

JAM, jamvekt. Som jeg skrev i kapittel 2.2, har den siste vokalen i jamvekstmål blitt utsatt for såkalt vokalreduksjon. Rotstavelsene hadde både kort vokal og konsonant, og disse ordene har beholdt vokalen i den andre stavelsen. Tynsetdialekten hadde tidligere jamvekstord med både kort vokal og konsonant, og disse ordene har beholdt lengden på den siste vokalen i den andre stavelsen. I dialekter med jamvekt har *vita* blitt *våttå* eller liknende. Jamvekt er et karakteristisk trekk for trøndelagsmål, og finnes også i dialekter i Nord-Østerdalen.

APOK, apokope. I dialekter med apokope blir endevokalen *-e* borte i tostavingsord. I likhet med jamvekt, er også apokope et karakteristisk trekk for trøndermål som også finnes i dialekter i Nord-Østerdalen. Omfanget av apokope på Tynset er svært avgrenset og omfatter i hovedsak infinitiv av svake *-ja*-verb og fortidsformen av noen verb. Tostavingsordene som oftest blir apokoperte, er verb (Røyneland 2005: 162). Der det på oslomål vil hete "kan jeg *fortelle* deg noe", vil det i dialekter med apokope, slik som i tynsetdialekten, hete "kan jeg *fortæL* deg noe".

BFPL, bestemt form flertall av substantiv. Substantiv i både hunkjønn, hankjønn og intetkjønn får endelsen *-an*, *-a* eller *-n* i tynsetdialekten. I oslomål vil det hete f.eks. hete *bøkene*, *bordene*, og *flaskene*, mens det på tynsetdialekten vil hete *bøkan*, *borda* og *flaskan*.

PRES.ST, kortformer i presens av sterke verb. Mens det på oslomål heter *kommer*, *leser* og *sover*, vil det på tynsetdialekt hete *kjem*, *les* og *søv*.

RBORT, presens av svake verb. På tynsetdialekten, i likhet med store deler av trøndermålet, kuttet endelsen *-r* ut i presens av svake verb. *Husker*, *greier* osv., heter *huske* og *greie* på tynsetdialekten.

SUP, supinum av sterke verb. I oslomål/standardtalemål heter det *vært*, mot *vøre* i tynsetdialekt. Under et tidligere prosjekt der informanter fikk i oppgave å oversette en tekst fra bokmål til sin egen dialekt, skriver alle rørosinformantene interessant nok *vørre*, mens tynsetinformantene veksler mellom formene *vørre*, *vør* og *vært* (Røyneland 2005: 168). Det er altså en variasjon i supinum av sterke verb på Tynset, der overgangen til formen i oslomål/standardtalemål er kort.

PERS.3, personlig pronomen 3. person flertall. Osloomålet og standardtalemålet skiller mellom *de* i subjektsform og *dem* i objektsform. Tynsetdialekten følger resten av målene i Østerdalen og opplandsdialektene, og har tradisjonelt formen *døm* i subjekts- og objektsposisjon, og *dæm* blir også brukt (Røyneland 2005: 169).

PERS.1, personlig pronomen 1. person entall. I tillegg til formen *jæi*, benyttes også *je* i tynsetdialekten, og har tatt over for *ei*, som tidligere ble benyttet. På Tynset står valget mellom de lokale formene *je/ei*, *e* eller standardformen *jæi/jæ* (Røyneland 2005: 169).

SPØR, spørreord. Mens det i osloomål/standardtalemål heter *hvordan* og *hvem*, er variantene i tynsetdialekten ofte *håssen/åssen* og *håkken/åkken*. *Åssen* finner en også i østkantmålet, så om informantene bruker *hvordan*, er det nok et trekk som tyder på at de nærmer seg vestkantmålet.

Jamfør kapittel 2.4, er noen av disse trekkene jeg har nevnt ovenfor mer salient enn andre i tynsetdialekten, da dialekten nå har mindre bruk av tradisjonelle dialekttrekk. De som brukes i dagens dialekt, er spesielt trykk (TRYKK), monoftongering (MON), bestemt form flertall av substantiv (BFPL), kortformer i presens av sterke verb (PRES.ST) og bortfall av -r i presens av svake verb (RBORT). Disse trekkene er også de jeg kommer til å fokusere mest på i analysen av språkbruken til informantene.

2.7 Sosiolingvistisk teori

2.7.1 Innledning

Sosiolingvistikk studerer forholdet mellom språk og samfunn, og et viktig mål for sosiolingvistikken er å kunne forklare og forstå hvilke språklige variasjoner en språkbruker har, og om dette kan være avgjørende for sosial tilhørighet. I dette kapittelet vil jeg gi en presentasjon av språk som et sosialt fenomen og hvordan sosiale nettverk spiller inn på språkvariasjoner, i tillegg til de sosiolingvistiske teoriene som er sentrale for den språklige analysen i denne avhandlingen.

2.7.2 Interaksjonell sosiolingvistikk

Den grenen innenfor sosiolingvistikk som vil være sentral for min undersøkelse, er interaksjonell sosiolingvistikk. Den studerer hvordan folk varierer talen sin alt etter hvem de snakker med, hva de snakker om eller hvilken situasjon de er i. Gjennom det språket vi bruker, viser vi også hvordan vi ønsker å bli oppfattet. Språk er ikke bare noe vi produserer ved hjelp av en *individuell* evne, men det er også et *sosialt* fenomen. Språket er sosialt i den forstand at det representerer en kode samfunnets medlemmer har blitt enige om, og dersom koden ikke er noenlunde felles i samfunnet, vil den heller ikke fungere i kommunikasjon. Når vi snakker om språket som en felles kode, er det også nærliggende å tenke at en må kunne tilpasse språket slik at en blir forstått. Allikevel finnes det store variasjoner i språket rundt oss, og vi forstår hverandre til tross for variasjonene. Språkevnen vår er bred i den forstand at vi er i stand til å forstå språk med nokså store avvik fra vårt eget kodesystem. Disse språkvariasjonene er knyttet til kontakten mellom mennesker, i tillegg til geografiske variasjoner (Sandøy 1996: 16-17), og kan ses i sammenheng med sosiale nettverk, som jeg kommer nærmere inn på i neste kapittel.

John J. Gumperz blir regnet som den interaksjonelle sosiolingvistikkenes far, og ga i 1982 ut boken *Discourse strategies*, der han presenterer sine studier i interaksjonell sosiolingvistikk som ble gjort gjennom ti års feltarbeid i India, Europa og USA. Som Gumperz selv skriver, har detaljerte observasjoner av verbale strategier avdekket at et individs valg av talemåte og stil har en symbolsk verdi og fortolkede konsekvenser som ikke kan forklares på en enkel måte, da forekomsten av språklige varianter avhenger av de sosiale og kontekstuelle kategoriene (Gumperz 1982: vii). Individer kan altså endre

språkbruken sin fra en samtale med en person til en annen, og tilpasse seg den sosiale eller kontekstuelle kategorien.

Andre faktorer i tillegg til sosiale og kontekstuelle kategorier og variabler som vil være viktig for meg å undersøke i den språklige atferden hos informantene, er de sosiale karakteristikene som kjønn og alder. I sin bok *Sociolinguistic Theory*, gir Jack Chambers en gjennomgang av sosiale karakteristikker som kjønn og alder:

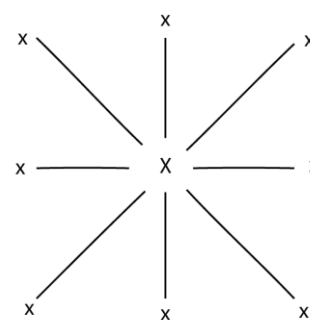
Whenever we speak we reveal not only some personal qualities and a certain sensitivity to the contextual style but also a whole configuration of characteristics that we by and large share with everyone who resembles us socially [...] The social class to which we belong imposes some norms of behavior on us and reinforces them by the strength of the example of the people with whom we associate most closely. The sub-elements of social class include education, occupation and type of housing, all of which play a role in determining the people with whom we will have daily contacts and more permanent relationships [...] The other major social factors that exert a tacit but partly irrepressible effect on our behavior, including the way we speak, are sex and age (Chambers 1995:7)

Det nettverket vi ønsker å identifisere oss med, har altså normer for hvilken atferd vi skal føre. Her spiller både utdanning, yrke og andre elementer som kan ha en avgjørende rolle for hvem vi ønsker å ha relasjoner til, inn. De andre viktige faktorene som spiller inn i måten vi opptrer overfor andre personer, er som Chambers skriver, kjønn og alder.

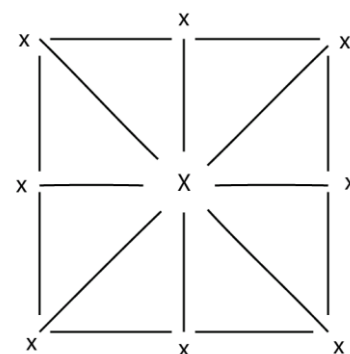
Ulike interesser, slik som for eksempel sportsarrangementer, poker, shopping og trening spiller selvsagt inn for hvordan en person opptrer ovenfor en annen. I ungdomsårene, uavhengig av kjønn og sosial klasse, har personer oftere mer lukkede nettverk og relasjoner med sine jevnaldrende. I industrisamfunn og lokalsamfunn opprettholdes kontakten mellom ungdommene så å si hele tiden, da de tilbringer mye tid sammen etter skoletid og i fritidsaktiviteter. De ulike typene nettverk kommer jeg nærmere inn på i neste kapittel. I blant utvikler nettverksrelasjoner seg over tid, noe som resulterer i at en generasjon fraviker den foregående (Chambers 1995: 82).

2.7.3 Sosiale nettverk

En kan skille mellom to typer nettverk (Sandøy 1995). I figur 3.1 ser vi et *åpent* nettverk, der en person kan stå i nær kontakt med mange andre. Dersom de personene en kjenner, også har stor kontakt seg imellom, vil nettverket blir *tettere*, slik som i figur 3.2. Et slikt kontaktnettverk som i figur 3.2 vil personene ha et gjensidig utbytte av. Dette kan gjelde forståelse, støtte eller medlidenhet i konflikter og andre situasjoner (Sandøy 1993: 77). Overforenklet kan en si at figur 3.1. svarer til dagens Oslo, mens figur 3.2 svarer til det tette miljøet som den tradisjonelle arbeiderklasse-østkanten i Oslo hadde. Jeg mener altså at et tett nettverk som i figur 3.2. ikke er like tydelig i dagens Oslo som det er i lokalsamfunnet på Tynset der "alle kjenner alle". Dette er selvsagt en overgeneralisering, da svært få samfunn i dagens Norge er fullstendig isolert fra andre. Allikevel har Tynset et mer avgrenset miljø enn Oslo, og samhold er viktig for kontaktnettet.

Figur 3.1

Figur 3.2

Sosiale verdier og flere interesser er i tydelig grad felles for hele lokalsamfunnet, og de aller fleste på Tynset deler enten arbeidssted, møtes i samme foreninger eller har barna sine på samme skole. Dersom en bryter ut av dette tette nettverket, kan det bli negativt oppfattet av de andre, for eksempel i et scenario der en person bryter med det tette nettverket og legger om til en dialekt med større prestisje, slik som oslomålet.

En diskusjon som kan springe ut av dette, er om sosiolingvistikken er individ- eller samfunnsbetinget, og om språket påvirkes av individuelle- eller sosiale faktorer. Begge faktorer spiller etter mitt syn inn på språkpåvirkningen, da det er opp til hvert enkelt individ hvor mye han eller hun ønsker å delta i nettverket. Dialektnivellering kan oppstå dersom et sosialt nettverk som tidligere har vært tett går over til å bli et mer åpent nettverk. Dette vil si at forskjellene mellom ulike dialekter innenfor et område blir reduserte, i tillegg til at variasjonen innenfor én spesifikk dialekt gradvis blir redusert (Røynealand 2005: 40).

2.8 Oppsummering

Både Unn Røyneland og Jørgen Reitan konkluderer med at tynsetdialekten beveger seg mot østlandsk, ikke trøndersk. Reitan viser blant annet til at ordene *å vóttó* og *vukku* er et viktig kjennemerke der tynsetdialekten kan regnes som trøndersk, men mange andre målmerker har likheter med østlandsk. Som tidligere nevnt, brukes nå *vóttó*, *lóssó* og *vukku* så å si kun blant eldre folk, så blant yngre dialektbrukere på Tynset kan akkurat dette karakteristiske trekket forkaste tynsetdialekten som et trøndersk mål.

Et problem er selvsagt hva vi forstår som en dialekt kontra et standardtalemål.

Definisjonen på en dialekt er arbitrær ettersom hvilket formål diskusjonen skal ha.

Allikevel er det felles for slike definisjoner at dialekt er en variant av et språk som er knyttet til en bestemt geografisk region.

Både oslomålet og tynsetdialekten har vært preget av ulike varieteter og variasjon, og dette er ikke noe nytt. Både innflytting, rekruttering av arbeidskraft og migrasjon har vært svært betydningsfulle faktorer for utviklingen av språket både på Tynset og i Oslo.

3 Datainnsamling

3.1 Innledning

I dette kapittelet gir jeg en gjennomgang av arbeidet frem mot det ferdige resultatet, innsamling av språklig data og hvordan jeg kom i kontakt med informantene til forskningen. Jeg gir også en kort presentasjon av de seks informantene. Alle informantene er anonymisert.

3.2 Informasjon om de språklige situasjonene - Tynset og Oslo

I dagens samfunn er ikke dialektene like fremtredende som de tidligere har vært, og variasjonen innenfor en dialekt blir gradvis redusert. Nettopp dette er det som ligger til grunn for denne oppgaven, da tynsetdialekten inngår i en østlandsk regionalisering med klare innslag av standardformer, og nærmer seg oslomålet. Dette kan ses i lys av interaksjonell sosiolingvistik der personer varierer og tilpasser talen sin alt etter hvem de snakker med, og hvilket samfunn de ønsker å bli identifisert med.

Jeg har valgt å sammenligne språkbruken til informantene i prosjektet mitt i to forskjellige samtalsituasjoner: Et intervju gjort på Tynset og et intervju gjort i Oslo. Intervjuene på tynsetdialekten foregikk i januar 2014, og intervjuene på oslomål foregikk i februar 2014. Jeg har valgt å kalle samtalsituasjonene "tynsetsituasjonen" og "oslosituasjonen". I oslosituasjonen er det en medstudent av meg ved UiO med vestkantmål som intervjuer informantene. Her ble det stilt spørsmål om hvordan det er å bo i Oslo i forhold til på Tynset, både med hensyn til tradisjoner, omgangskrets og dialektbruk i Oslo. Formålet med en intervjuer med oslomål, er at informantene på denne måten sannsynligvis produserer det talemålet de faktisk bruker til daglig i Oslo.

Intervjuet på Tynset ble gjort av meg selv. Jeg kommer selv fra Tynset og bodde der frem til jeg begynte med studier etter videregående, og snakker tynsetdialekt. I tynsetsituasjonen ble det lagt vekt på språkholdninger, identitet og tilhørighet til Tynset, i tillegg til tanker omkring bruk av dialekt i Oslo.

3.3 Informantutvalg

Utvalget av informanter til prosjektet er ikke tilfeldig: Alle er født det samme året, 1990, de har gått sammen på barneskole, ungdomsskole og videregående og har hatt nær tilhørighet til hverandre gjennom oppveksten, både gjennom å være i samme vennekrets og ha samme fritidssysler. Alle har bodd på Tynset hele livet, og én eller begge av foreldrene er født og oppvokst på Tynset. Et annet viktig moment er at de har bodd i Oslo i mer enn ett år, da de på denne måten har blitt eksponert for oslomålet i en god stund.

Grunnen til at jeg har valgt informanter som er født det samme året som meg, er at jeg på denne måten lettere kan forstå hvorfor de produserer den talen de gjør. Som jeg har nevnt tidligere er det mange språklige trekk i tynsetdialekten som ikke lenger nyttes av de yngre på Tynset. I tillegg har jeg vokst opp sammen med informantene, og har hatt mye til felles med dem i oppveksten.

Før jeg startet med intervjuene til prosjektet, ble det først sendt inn til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD), og ble godkjent (se vedlegg 1). Deretter sendte jeg ut et brev til åtte studenter jeg visste bodde i Oslo, der jeg spurte om hver enkelt av dem var interessert i å være med i en undersøkelse av hvordan talemålet til tynsetinger, bosatt i Oslo, er i forhold til oslomålet. Jeg valgte å forklare hva materialet jeg samlet inn ville bli brukt til, i tillegg til at jeg fortalte at intervjuene ville blir gjennomført av to personer med forskjellig dialekt (se vedlegg 2). Jeg fikk svar på fem av disse brevene, fra henholdsvis tre kvinner og to menn. Jeg var innstilt på å ha en likevekt mellom kvinner og menn, så jeg tok kontakt med den siste informanten via telefon og e-post der jeg sendte ut det samme brevet som de andre hadde mottatt. Informantene skrev deretter under på et samtykkeskjema om at jeg kunne bruke personopplysninger og dataene jeg samlet inn til forskningen min. De informantene som jeg til slutt endte opp med, var veldig innstilt på å være med i forskningsprosjektet.

3.4 Innsamling av språklig data

Intervjuene ble utført i januar og februar 2014. Jeg ønsket at de to intervjusituasjonene skulle foregå på så å si like steder, så i tynsetsituasjonen ble fem av intervjuene utført på Tynset ungdomsskole. Det siste intervjuet i tynsetsituasjonen ble gjennomført på Blindern, da denne informanten ikke hadde mulighet til å stille opp på Tynset. Siden dette ene intervjuet i tynsetsituasjonen ble gjennomført i Oslo, er det også viktig å merke seg at

stedet kan spille en rolle for dialektbruken hos denne informanten. Jeg brukte samme dialekt under dette ene intervjuet i Oslo som jeg gjorde under intervjuene på Tynset.

Intervjuet i oslosituasjonen ble gjennomført på Blindern med en medstudent av meg som intervjuer. Selv om jeg hadde skrevet ned punkter med spørsmål til intervjuene, var det ikke viktig å følge disse slavisk, men heller å kunne få informantene til å produsere ytringer. Allikevel syns jeg intervjuene i tynsetsituasjonen ble mer som en samtale enn et intervju i forhold til oslosituasjonen, antakeligvis fordi informantene kjenner intervjueren her godt. Dette er ikke tilfellet i oslosituasjonen. Jeg kunne ha valgt en annen til å være intervjuer i tynsetsituasjonen, men siden Tynset er et lite sted hvor "alle kjenner alle", ville nok intervjuene allikevel blitt mer som en samtalesituasjon enn en intervjusituasjon.

Intervjuene i tynsetsituasjonen strekker seg fra 10 minutter til 20 minutter, mens intervjuene i oslosituasjonen ligger på 10 minutter. Grunnen til at tynsetsituasjonen har såpass stort spenn i tidsbruken, tror jeg er fordi det å snakke om Tynset og identitet er noe som ligger godt forankret hos flere av informantene. Dette er noe de kjenner godt og har et godt forhold til. Jeg brukte en Zoom H1 Recorder under opptakene av intervjuene, og denne opptakeren lå synlig for både informantene og intervjuerne under begge intervjuene.

3.5 Presentasjon av informantene

På grunn av personvern, har alle informantene blitt anonymisert og fått andre navn enn sine opprinnelige.

Eirik er født i 1990 og vokste opp i Tynset sentrum. Faren til Eirik er fra Tynset, og mora fra osloområdet. Etter videregående begynte han i militæret med hovedsete i Oslo, og deretter begynte han på arkitektutdanning i Oslo. Til sammen har Eirik bodd 4 ½ år i Oslo. Grunnen til at valget falt på Oslo som studiested, var blant annet at han kjente byen etter ett år i militæret. Eirik bor sammen med kjæresten sin, som også kommer fra Nord-Østerdalen.

Sigrid er født i 1990 og vokste opp i en grend som ligger omtrent 15 kilometer nord for Tynset sentrum. Begge foreldrene til Sigrid er født og oppvokst i denne grenda. Hun har bodd her helt frem til hun begynte å studere etter endt videregående utdanning. I Oslo bor hun sammen med ei venninne fra Tynset, og har bodd der i 3 år. Til daglig studerer Sigrid lektorprogrammet i historie og norsk.

Guri er født i 1990 og vokste opp ca. 2 kilometer nord-øst for Tynset sentrum. Moren til Guri kommer fra Solør, og faren kommer fra Tynset. Guri har bodd i Oslo i fire år, og har studert til å bli personlig trener, og jobber nå som personlig trener på heltid. Valget av Oslo som studiested var tilfeldig, selv om hun var innstilt på å flytte til Oslo før hun visste hva hun ville studere.

Håkon er født i 1990 og vokste opp i en grend i nærheten av Tynset sentrum som er preget av mange gårder og historisk har hatt en bredere dialekt enn Tynset sentrum. Begge foreldrene kommer fra Tynset. Håkon er utdannet sykepleier. Han har bodd i Oslo i omtrent fire år, og valgte Oslo som studiested både fordi han hadde lyst, kjente byen og trivdes der, i tillegg til at kjæresten hans som er fra Tynset bodde i Oslo.

Maren er født i 1990 og vokste opp i Tynset sentrum, og har bodd der helt frem til hun begynte med høyere utdanning. Begge foreldrene hennes kommer fra Tynset. Til daglig studerer hun ernæring, og valgte Oslo som studiested fordi hun kjente mange som skulle flytte dit, samtidig som hun hadde lyst til å prøve å bo i Oslo. Maren har bodd i Oslo i omtrent 4 år, og bor sammen med ei venninne fra Tynset.

Øyvind er født i 1990 og vokste opp 2 kilometer sør for Tynset sentrum. Moren er fra Tynset, og faren fra Rendalen. Han har bodd i Oslo siden 2010, og studerer til å bli lærer. Øyvind kan ikke tenke seg å bosette seg i Oslo, men valgte Oslo som studiested fordi kjæresten startet på studier i Oslo. Øyvind er sjeldent sammen med folk fra Tynset og resten av Nord-Østerdalen, men har derimot fått sin omgangskrets på høyskolen.

4 Analyse

4.1 Innledning

I dette kapitlet gir jeg først en kort presentasjon av transkripsjonsnøkklene som er brukt i analysen. Deretter analyserer jeg den språklige atferden hos hver enkelt informant, før jeg til slutt trekker en konklusjon av hvorfor informantene snakker som de gjør, og om de divergerer eller konvergerer i møte med oslomålet.

4.2 Transkripsjon

Samtalene som ble tatt opp, ble transkribert for lettere å kunne finne og undersøke de trekkene jeg var ute etter. For å transkribere, brukte jeg transkriberingsprogrammet *Transcriber*² Jeg har valgt å bruke mye av det samme transkripsjonssystemet og den samme transkripsjonsnøkkelen som NoTa-prosjektet³, og samtalene er transkribert ortografisk for å kunne gjengi informantenes tale så godt det lar seg gjøre. Disse transkripsjonsnøkklene er brukt:

[ord]	Overlappende tale
(1.2)	Pause målt i tidels sekunder
(.)	Mikropause (pause på under 0.2 sekunder)
o:rd	Lydforlengelse
hhh heh/hah	Latter (ustemt/stemt)
'ord – or'd	Trykk – markert som førsteleddstrykk/andreleddstrykk.
ɾ/L	Retrofleks flapp, tjukk l.
()	Uidentifiserbar tale

4.3 Språklig atferd hos informantene

Som tittelen på denne avhandlingen sier, har jeg valgt å gjøre en undersøkelse av dialektforandringer hos seks tynsetinger bosatt i Oslo. Etter å ha gjort rede for historie og språklige trekk på Tynset og i Oslo, vil jeg nå se på hver enkel informant og den språkbruken disse informantene fører. Jeg vil se på hvordan tynsetingene tilpasser seg oslomålet i forhold til tynsetdialekten i samtale med en person med oslomål, da tynsetdialekten i utgangspunktet ligger nært standard østlandsk.

² <http://trans.sourceforge.net/en/presentation.php>

³ Norsk talespråkskorpus - Oslodelen, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo.

I tillegg til tilpasningen til oslomålet hos informantene, vil jeg se på hvilke trekk i tynsetdialekten informantene benytter seg av, og om disse trekkene er på vei ut av dialekten deres. Når det gjelder de språklige variablene jeg ønsker å se på hos informantene, er disse først og fremst de trekkene jeg nevnte i kapittel 2.4, i tillegg til variablene Røyneland (2005) har benyttet seg av. Se tabell nedenfor.

Som tidligere nevnt, er ikke valget av informanter tilfeldig. Slik sett vil også sosiale variabler som alder og kjønn også spille inn i konklusjonen, jamfør kapittel 2.7, der jeg tok for meg sosiolingvistisk teori.

SPRÅKLIGE VARIABLER I ANALYSEN

Retrofleks flapp [ɾ]	(RETFL)	Tjukk l. I analysen skiller jeg mellom tjukk l av norrøn l [ɾ]: oɾ, joɾ, boɾ, altså der tjukk l benyttes i ord med -rd. Dersom informantene ikke benytter seg av ɾ, er ordet transkribert som i skrift. I tillegg er den historiske l: eLv, skoLe osv. Om informantene ikke bruker tjukk l her, er ordet transkribert med liten l.
Trykk	(TRYKK)	Trykkplassering i importord. Trykk på første stavelse; 'banan, 'gitar o.l.
Kløvyd infinitiv	(KLINF)	Verb i infinitiv ender på -e eller -a. I tillegg til at de fleste verb i tynsetdialekten ender på -e, ender også noen på -a og -ò (å eta, å vòttò).
Palatalisering	(PAL)	En j-lyd kobles til konsontanten -n. Ikke så tydelig trekk i tynsetdialekten som nordover mot trøndelag. Denne lyden er med på å "farge" vokalen som står rett foran.
Monoftongering	(MON)	Reise, røyke, raute > rese, røke, rôte.
Bestemt form flertall substantiv	(BFPL)	-an-ending i flertall av substantiv. (Jentan, guttan, bøkan o.l.).
-r-bortfall i presens svake verb	(-RBORT)	Endelsen -r kuttes ut i presens av svake verb. Heter, baker, husker, greier > hete, bake, huske, greie.
Kortformer presens sterke verb	(KPSV)	Kommer, sover, skriver, driver > kjem, søv, skriv, driv, les.
Negasjon	(NEG)	Ikke [ik:ə] > ittje [ic:ə] /itte.
Personlig pronomen 3. pers.	(PERS.3)	De [di] > døm, døm.
Personlig pronomen 1. pers	(PERS.1)	Jeg [jæi] > je/wi.
Spørreord	(SPØR)	Hvordan [vordan] > åssen/håssen. Hvem [vem] > åkken

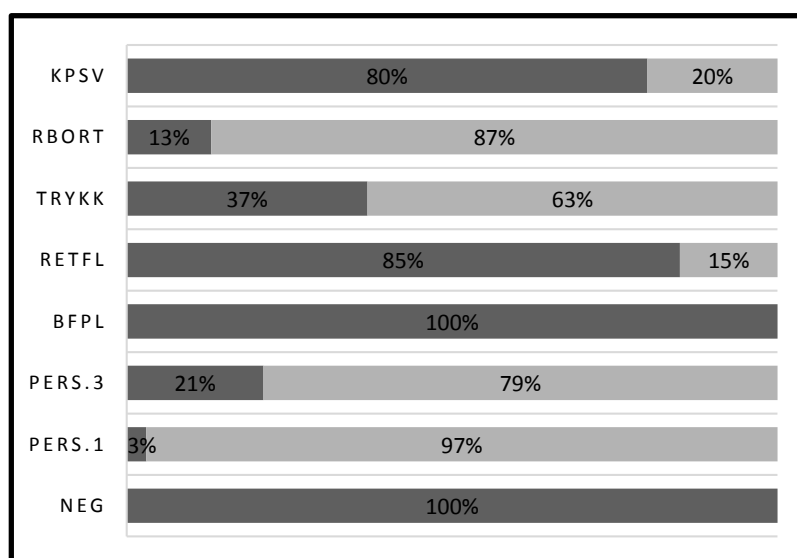
4.3.1 Analyse av språklige trekk hos Eirik

Tynsetsituasjonen

Intervjuet av Eirik ble gjennomført på Tynset. Jeg har alltid sett på Eirik som en person som har snakket bredere enn mange andre på hans alder på Tynset. I tynsetsituasjonen bruker Eirik en del trekk som er tradisjonelle for tynsetdialekten, men noen av de er også nivellert og ikke så tydelige. I tillegg føler han at han snakker bredere når han er hjemme på Tynset enn hva han gjør i Oslo, og tror at dette både avhenger av hvem han snakker med, og hvilke ord han bruker:

Eirin: syns du sjøL at du prate brear når du æ heme på Tynset?
Eirik: eh ja (0.3) jæi (0.9) trur jæi gjør det
Eirin: ja
Eirik: eh:m (1.3) om da ikke per'fekt tynset'dialekt så tror jæi det er mere
Eirin: knote litt
Eirik: ja (.) mye tror jæi
Eirin: [m-m]
Eirin: ja
Eirik: jæi 'trokke det er (1.6) men det har nok noe med det at her blir du forstått om du bru:ker litt andre ord
Eirin: du gjør det.
Eirik: åsså ja (0.2) kjem det an på hvem du prater med.

Det kan virke som om jeg legger ordene i munnen på Eirik her, spesielt der jeg sier "knote litt". Dette er ikke tilfellet. Intervjuet med Eirik var et av de første intervjuene som ble gjennomført, og dette kan også ha hatt en påvirkning for hvordan jeg valgte å opptre i intervjuet. Som tidligere nevnt var også intervjuene i tynsetsituasjonen mer som en samtale enn et intervju, noe som også kan ha virkninger for hvilke ytringer jeg produserer.

Figur 4: Trekk hos Eirik i tynsetsituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **KPSV:** 4 ord med kortform (kjem), 1 ord uten (kommer) **RBORT:** 6 ord med bortfall av -r, 39 uten bortfall. **TRYKK:** 21 førsteleddstrykk, 36 andreleddstrykk **RETFL:** 53 forekomster av ord med tjukk l, 9 uten tjukk l. **BFPL:** 5 forekomster av -an-ending. **PERS.3:** "De" brukes 15 ganger, "dem" brukes 4 ganger. **PERS.1:** "Ei" brukes 2 ganger, "jeg" 63 ganger. **NEG:** Ikke = 26.

Ved bruk av retrofleks flapp (tjukk l) hos Eirik i tynsetsituasjonen, har han en stor overvekt av tjukk l, 85 % mot 15 % tynn l. Ordene *flott, samtaleemner, glad, gæli, gamle, folk, plass, takle, mål, flytta, Alvdal, garder, sjølve* og *slags* har gjennomførende tjukk l, mens ordene *bokmål, ord, blant* veksler mellom tynn og tjukk l. Det finnes kun én forekomst av tynn l i *bokmål*, mot elleve med tjukk l, og dette er helt i starten av samtalen hvor Eirik forteller om moren sin og hvilken dialekt hun har:

Eirin: åssen 'dialekt snakke foreldran dine?
Eirik: ehm (0.4) min mor er fra *osloområdet* (0.7) så ho prater vel
 tilnærmet rent bokmål

Når det gjelder ordet *ord* i tynsetdialekten, har dette den samme uttalen av tjukk l som *jord* [joɾ] og *stol* [stoɾ]. Eirik sier *ord* uten tjukk l sju ganger, mot åtte ganger *med* tjukk l. De gangene Eirik ikke sier [oɾ], forekommer oftest i sammensatte ord som *enkeltord, bokmålsord, dialektord*:

Eirik: veldig ofte borti situa'sjoner hvor **enkeltord** ikke: forstås (0.9) så du må sei det en gang til åsså (0.8) eh:m (1.3) så ofte så: så (0.9) kan det hende en bruke bokmåL**sordet** framfor å bruke dialekt**oɾet** [...] så er det veldig morsomt å liksom bare (0.7) pø:se på med dialekt**ord** som andre (1.6) som andre ikke forstår da

Mot slutten av intervjuet bruker Eirik mer tjukk l enn tidligere intervjuet, noe som kan tyde på at han har "gått seg inn" jo mer han snakker tynsetdialekt.

Eirik: [...] så er det kanskje mer sånn gene'rell oslodialekt eller **bokmåLs**dialekt i Oslo nå hvis du ser på **gamLe** filmer og sånt så har du jo (.) dissa som er arbei'derklasse, de har jo [...] det er jo en stilig greie (.) Nå er det jo ve:l dig rent (0.3) alt sånn **bokmål**
Eirin: så: innvandrer (0.6) delen av Oslo å (0.2) dem har jo en påvirkning sjøLsagt
Eirik: jajaja du mærker jo det (1.3) jæi syns den **gamLe** kanskje er litt mer sjarm'erende enn den nye
Eirik: sånn i forhold til **oslomål** (5.3) assa (1.8) vartfall jæi som kjem oppi her fra jæi hakke lyst til å identi'fisere mæi med **oslofoLk** jæi vil jo vise at jæi er fra en anna **pLass** (0.3) jæi bli jo kje av byen (.) jeg **takLe** ikke byen

Trykk på første stavelse er, som jeg tidligere har nevnt, karakteristisk for østnorske dialekter. Ved nærmere undersøkelse av trykkbruk hos Eirik, ser jeg at han veksler mye mellom å si '*dialekter* og *dia'lekter*. Der ordet *dialekt* er etterstilt i et sammensatt ord, slik som i *tolgadialekt* og *tynsetdialekt*, har han førsteleddstrykk ['dialekt]. Antallet på disse førsteleddstrykkene der *dialekt* er etterstilt, er 10, mot 8 forekomster av ordet *dialekt* hvor det *ikke* er etterstilt og enten står alene eller som første ord i et sammensatt ord.

Etter å ha analysert og gjennomgått de språklige trekkene til Eirik, er det noen av variablene jeg ikke har analysert like nøye som de andre fordi disse enten ikke forekommer, eller at de er 100 % gjennomført. Dette gjelder negasjon (NEG), bestemt form flertall av substantiv (BFPL), personlig pronomen 3. person (PERS.3), personlig pronomen 1. person (PERS.1), kortformer presens sterke verb (KPSV), -r-bortfall i presens svake verb (-RBORT) og spørreord (SPØR). Se figur 4 for eksakte tall.

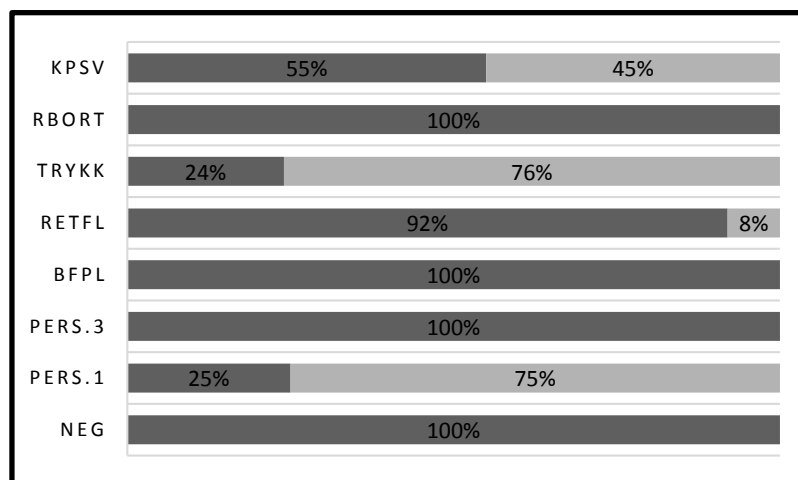
Oslosituasjonen

I oslosituasjonen er det ikke stor forskjell fra tynsetsituasjonen hos Eirik, men han har mye mindre bruk av kortformer i presens av sterke verb, og han har ingen bortfall av -r i presens av svake verb. Hvorfor Eirik har

så lite variasjon mellom oslosituasjonen og tynsetsituasjonen, kan ses i lys av den språklige

tilpasningsteorien ("*the interpersonal speech accommodation theory*") som er utviklet av sosialpsykologer. Eirik veksler mellom å *konvergere*, altså at han nærmer seg samtalepartnerens måte å snakke på, samtidig som han *divergerer*, og opprettholder allerede eksisterende språklige forskjeller og øker den lingvistiske avstanden til samtalepartneren. Slike tilpasningsteorier kan foregå i varierende grad og på ulike språklige nivåer (Mæhlum et al. 2008:112). Hvorfor den språklige atferden til Eirik kan ses i sammenheng med både *konvergens* og *divergens*, vil jeg tro ligger i måten han språklig tilpasser seg oslomålet, slik som i tynsetsituasjonen hvor Eirik nevnte et tilfelle av en misforståelse ved bruk av tynsetdialekten i Oslo:

Eirik: [...] selvfølgelig skal du bruke 'dialekta di hvis du er i Oslo (0.3) veldig ofte borti situa'sjoner hvor **enkeltord** ikke: forstås (0.9) så du må sei det en gang til åsså (0.8) eh:m (1.3) så ofte så: så (0.9) kan det hende en bruke bokmåls**ordet** framfor å bruke dialekt**o**ret [...] dersom en skal poeng'tere at en ikke er fra oslo så er det veldig morsomt å liksom bare (0.7) pø:se på med dialekt**ord** som andre (1.6) som

Figur 5: Trekk hos Eirik i oslosituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen. **KPSV:** 6 kortformer mot 5. **RBORT:** 15 ord uten bortfall av -r i presens av svake verb. **TRYKK:** 6 med førsteleddstrykk, 19 med andreleddstrykk. **RETFL:** 34 ord med tjukk l, 3 uten tjukk l. **BFPL:** 2 ord. **PERS.3:** Dem = 2, de = 6. **PERS.1:** 53. **NEG:** Ikke = 15.

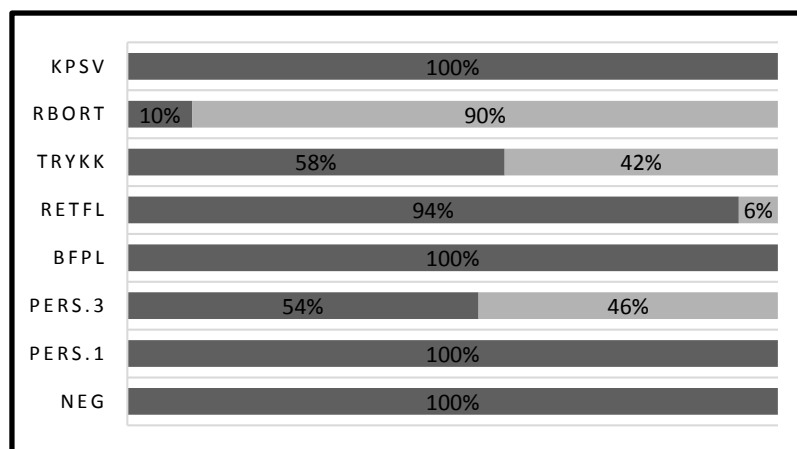
andre ikke forstår da
 Eirin: har du blitt misforstått noen gang når du har brukt sånne (0.6) or?
 Eirik: misforstått () jæi har ikke blitt forstått iværtfall [...] I 'militæret hadde jæi en sånn morsom greie at jæi sa at jæi hadde vondt i hæ:rsjen (.) åsså: skjønt ikke hæ har du vondt i hersjen (0.9) nei hersje er no anna så hhh halsen åja halsen ja åsså (0.9) har det blitt sånn noen ganger nå at hvis jæi sier at jæi har vondt i halsen (0.8) så si åja du har vondt i hærsjen (1.3) så jæi har smitta litt over på andre

Eirik sier selv at dersom en skal poengtere at en ikke er fra Oslo, så kan det være morsomt å "pøse" på med dialektord. Denne misforståelsen med "hærsj" og "hals" later til å ha hatt positive virkninger, der samtaleparterene velger å ta etter disse ordene Eirik bruker. Kanskje er det nettopp derfor han heller ikke legger om så mye fra tynsetdialekt til oslomål når han er i Oslo.

4.3.2 Analyse av språklige trekk hos Guri

Tynsetsituasjonen

I likhet med intervjuet av Eirik er det noen variabler som ikke er like nøye som de andre, da de ikke forekommer i verken standardvariant og dialektvariant. Dette gjelder kortformer presens sterke verb (KPSV), personlig pronomen 1. person (PERS.1) og negasjon (NEG). Se figur 6 for eksakte tall.

Figur 6: Trekk hos Guri i tynsetsituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **KPSV:** 0 ord med kortform. 4 uten **RBORT:** 4 ord med bortfall av -r, 34 uten bortfall. **TRYKK:** 15 førsteleddstrykk, 11 andreleddstrykk **RETFL:** 29 forekomster av ord med tjukk l, 2 uten tjukk l. **BFPL:** 1 forekomst av -an-ending. **PERS.3:** "De" brukes 6 ganger, "dem" brukes 7 ganger. **PERS.1:** Jeg brukes 55 ganger. **NEG:** 29.

Guri ønsker å flytte tilbake til Tynset og har en sterk tilknytning til Tynset, samtidig som hun veksler mellom å være "byjente" og "bygdejente". Hun synes at tynsetinger skal holde på dialekten og være stolt av stedet en kommer fra. Selv om Guri gir uttrykk for at folk reagerer når hun bruker tynsetdialekt i Oslo, sier hun selv at hun vet hun prater mindre dialekt når hun er i Oslo, og da spesielt i jobbsammenheng:

Eirin: har du noen gang blitt misforstått ved bruk tå 'dialekta di?
 Guri: ja (0.5) det ær det (.) hværtfall 'spesielt hvis jæi har vært i praksis på: ongdoms skoler og sånn så ær det de ongan der bare hæ
 Eirin: ja det har jæi vært ute for og.
 Guri: hva ær det du sier (0.2) eller jæi har blitt det på jobb (0.2) eller der jæi jobber nå å. Så er det sånn (0.5) hva var det du sa nå (0.3) hva ær det du mener
 Eirin: syns du sjøL at du legg om 'dialekta di når du ær i Oslo (.) prate du (0.8) mer 'dialekt, ell penar ell
 Guri: jæi tru jeg prater mindre 'dialekt når jæi er i Oslo (.) eller jeg vet at jæi gjør det (0.7) litt med vilje litt ikke med vilje (0.8) enkli hværtfall så:nn når jæi ær på jobb så bli det sånn at jæi prate litt pent bare for å slippe det derre (1.4)
 Eirin: ['misforståelser]
 Guri: ja hværtfall hvis jæi er litt sånn 'utåLmodig så gidder jæi ikke at dem ska drive å spør

Det tyder på at Guri er bevisst på at hun legger om når hun er i Oslo, men dette er ikke på grunn av identitetsfølelse, men tilpassing og forenkling for å unngå misforståelser.

Oslosituasjonen

I oslosituasjonen nevner Guri at hun aldri har fått negative kommentarer på dialekten sin, bare positive. Dette kan henge sammen med dialekt som register, der variasjon i språkbruken er situasjonsavhengig. I forskjellige situasjoner kan en person bruke svært ulike språklige uttrykk for å uttrykke mer eller mindre det samme meningsinnholdet (Mæhlum et al. 2008: 28):

Trine får du negative eller positive tilbakemeldinger på dia'lekten din?
 Guri: bare positive enkli (0.9) de so:m tenker noe over det eller som kommen'terer det syns jo det bare er gøy (0.2) å ska bynne å (0.8) si dokk og kjem og sånn sjøL så heh/hah men det har aldri vært noe 'negativt nei (0.9) egentlig (.) ikke som jæi har tenkt noe over i hværtfall

Folk i Oslo hører at Guri legger om til en bredere tynsetdialekt når hun snakker med faren sin i telefonen, men sier at dette er noe hun ikke legger merke til selv. Som jeg nevnte i tynsetsituasjonen, veksler Guri mellom å være en "bygdejente" og "byjente":

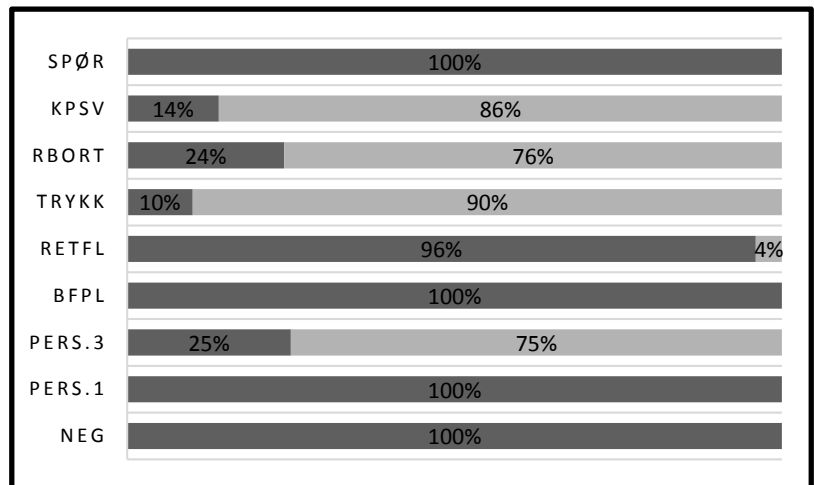
Trine: ser du på deg selv som en typisk tynseting?
 Guri: ja (.) jæi trur det (1.4) jæi tenker jo alltid det men jeg vet ikke helt akkurat hvorfor jæi gjør det men jo me:n (1.3) jo (0.4) jæi har ikke no godt svar på hvorfor jæi ser på meg sjøL som en 'typisk tynseting (0.7) me:n
 Trine: du vet ikke på hvilken måte eller hva som ær typisk for en tynseting
 Guri: [nei] (0.2) eller det ær kanskje litt sånn (1.4) jæi er litt bygda og kan vær fort vær litt sånn småharry eller hva jæi ska kalle det (0.8) Jæi har vel noen sånne takter. O:g kan være veldig (1.5) kan vær veldig byjente men det kommer som

regel tilbake til at (0.6) det er ei bygdajente ja (1.6) men akkurat hvorfor eh: vet jæi ikke helt (1.3) det er nok litt hvordan en føle seg sjøl og (0.8) litt sånn tenker jæi

Guri er selv klar over at hun legger om når hun er i Oslo. I tynsetsituasjonen nevnte hun at hun legger om og prater penere for å unngå misforståelser, og det samme sier hun i oslosituasjonen. I oslosituasjonen virker det derimot som om hun er mer bevisst på at hun legger om, med tanke på at hun forteller at hun legger om dersom hun snakker med personer med innvandrerbakgrunn, som kan trekkes opp mot både funksjon for samtalen og holdning til samtalepartneren:

Trine: greier folk å høre at du er fra Nord-Østerdalen?
 Guri: eh (1.3) ja: eller hører vel at jæi har noen or innimellom som ikke er (0.8) rent og pent bokmål men jæi vet ikke om dem tenker sånn oi ho er fra nordøsterdalen men (1.1) de som vet det hører jo at jæi prater litt dia'lekt men
 Guri: sånn som (0.6) sånn som de jæi er med som ikke er fra Tynset da er jo gjerne på jobb (0.2) og der legger jeg litt om for der er det (0.7) sånn for å slippe det hæ hva sa du nå elle:r sånt for der er det veldig mange (0.9) ikke-norske (0.4) så da må en måte prate tydelig som mulig (.) og da blir det veldig pent da

Ut ifra analysen jeg har gjort av Guri, ser jeg ikke store forskjeller i valg av ord og trekk i tynsetsituasjonen og oslosituasjonen. Det eneste er i kortformer i presens av svake verb (KPSV), der hun i oslosituasjonen har én forekomst av "kjem" i stedet for "kommer", mot kun "kommer" i tynsetsituasjonen. Hun har også flere bortfall av

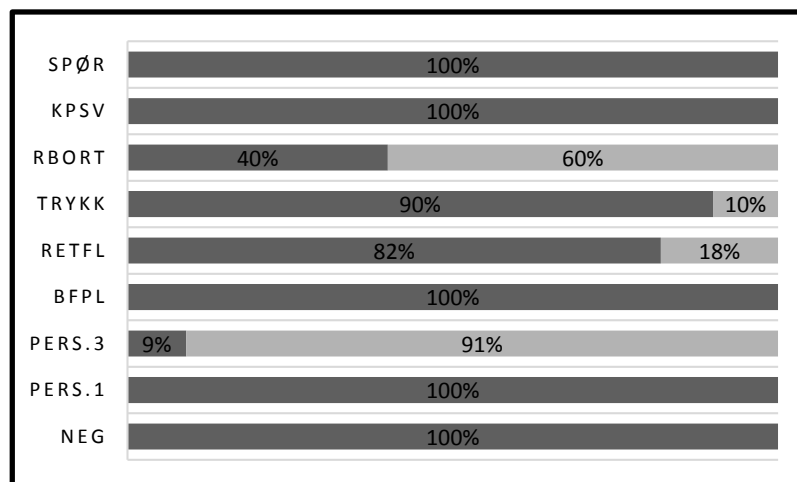
Figur 7 Trekk hos Guri i oslosituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **KPSV**: 1 ord med kortform. 6 uten (kommer) **RBORT**: 7 ord med bortfall av -r, 22 uten bortfall. **TRYKK**: 2 førsteleddstrykk, 18 andreleddstrykk **RETFL**: 25 forekomster av ord med tjukk l, 1 uten tjukk l. **BFPL**: 7 forekomst av -an-ending. **PERS.3**: "De" brukes 12 ganger, "dem" brukes 4 ganger. **PERS.1**: Jeg brukes 64 ganger. **NEG**: 18.

-r i presens av svake verb i oslosituasjonen, mens hun har flere førsteleddstrykk i tynsetsituasjonen enn i oslosituasjonen. Guri har altså flere tynsettrekk i oslosituasjonen, med flere kortformer i presens av svake verb og flere bortfall av -r. Slik sett er det nærmest en likevekt mellom dialekttrekk i de to intervjusituasjonene. Allikevel er ikke disse forskjellene så signifikante, men det tyder på at Guri divergerer og opprettholder den allerede eksisterende språklige forskjellen mellom seg selv og samtalepartneren.

4.3.3 Analyse av språklige trekk hos Maren

Tynsetsituasjonen

Maren vil flytte tilbake til Tynset etter hvert. Hun er svært positiv til dialekter, og ønsker selv å holde på dialekten da hun ser på den som en identitet. Allikevel får hun kommentarer på at hun prater pent hjemme, da hun ofte kan si for eksempel "vann" i stedet for "vatn". Som Maren sier, blir en ofte påvirket av den en tilbringer mye tid sammen med:

Figur 8 Trekk hos Maren i tynsetsituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **SPØR**: "Åssen" = 1 gang, "hvordan/hvem" = 0 ganger. **KPSV**: 0 ord med kortform, 2 uten (kommer) **RBORT**: 10 ord med bortfall av -r, 15 uten bortfall. **TRYKK**: 9 førsteleddstrykk, 1 andreleddstrykk **RETFL**: 9 forekomster av ord med tjukk l, 1 uten. **BFPL**: 3 forekomst av -an-ending. **PERS.3**: "De" brukes 2 ganger, "dem" 20. **PERS.1**: Jeg brukes 41 ganger. **NEG**: 21 forekomster av "ikke".

Maren: man bli jo alltid litt påvirkta av den man ær (0.8) mye med =jæi merke jo at når jæi ær lenge i Oslo (0.9) og jæi har vært der en stund (0.8) så føle jæi at jæi kanskje har bynt å snakke litt penere (0.7) åsså kommer jæi hjemmat åsså ær det litt sånn (0.6) gå man litt tilbake til sånn man egentli snakker

Maren: jæi syns det er bra jæi (.) at man snakker sånn man alltid har gjort (0.9) at man ikke bynner å (0.5) men man gjør sikkert 'automatisk legger litt om men at man prøve i alle fall å holde på 'dialekta si

Maren jobbet tidligere på en skole i Oslo, og der la barna merke til at hun snakket dialekt:

Maren: men (1.8) jæi husker når jæi jobba på *** på aktivi'tetsskole (0.2) da måtte jæi på en måte skjerpe mæi litt for de ongan skjønnte jo ikke (2.0) så da måtte jæi lissom (0.4) ja for å bli forstått da (1.4) fordi dem var sånn derre (0.6) du snakker litt så:nn 'dialektisk.

Hun sier altså at hun måtte endre ordvalget i barnehagen for å bli forstått, men når jeg senere spør Maren om det er noen ord hun ikke bruker i Oslo kontra på Tynset, svarer hun annerledes på spørsmålet og forteller at hun heller retter på seg selv i noen situasjoner:

Eirin: er det noen or du bruke heme på Tynset som du ikke bruke i Oslo (0.2) fordi du ær redd for at foLk ikke ska forstå deg

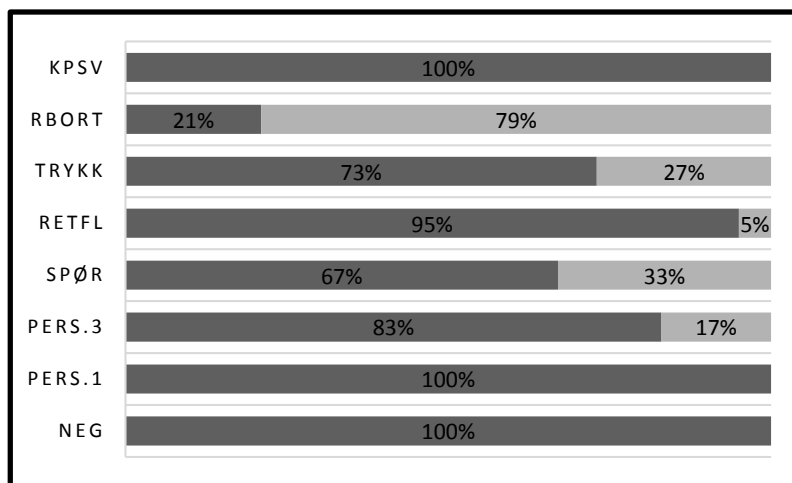
Maren: nei det ær vel ikke at jæi ikke bruker det (0.9) tru jæi (0.3) men kanskje visst (1.9) kanskje atte jeg si lissom sånn jæi har lyst på pøsje i dag (1.0) også bare eller pølse da

(0.9) sånn derre for at
 Eirin: du retter deg sjøL
 Maren: ja
 Eirin: men du ståkke på ditt assa å nekte å (0.7) legg om
 Maren: nei (1.1) men det ær sånn (1.2) nei det ær ikke noen **ord** jæi
 lissom tenker sånn (.) jæi kan ikke si det for det skjønner
 dem ikke lissom

I likhet med Eirik, sier Maren *ord* uten tjukk l, men dette er det eneste ordet der hun ikke har tjukk l. Ellers har Maren kun *an*-endinger i bestemt form flertall av substantiv, og bruker formen "de" få ganger i forhold til "dem". "De" kan være determinativ, altså et ord som bestemmer et substantiv nærmere, og i bokmål er det også forskjell mellom determinativene og pronomene *den, det, de/dem* ved at flertallsformen har kasusbøyningen *de* og *dem* (Faarlund 1997: 316). Maren bruker ikke formen *dem* foran bestemt form flertall av substantiv, men den grammatiske korrekte formen *de*: "De ungan". Når det gjelder førsteleddstrykk, er det en klar overvekt av dette i forhold til andreleddstrykk. Den eneste gangen Maren *ikke* har førsteleddstrykk, er i det sammensatte ordet "aktivi'tetsskole".

Oslosituasjonen:

Det er få forskjeller hos Maren mellom tynsetsituasjonen og oslosituasjonen. I likhet med tynsetsituasjonen, har Maren *ingen* forekomster av kortform i presens av svake verb (KPSV), men benytter seg heller av "kommer". Når det gjelder tjukk l (RETFL), har Maren i oslosituasjonen en større prosentandel tjukk l, men dette henger sammen med at hun har færre forekomster av et ord *uten* tjukk l i oslosituasjonen. Som i tynsetsituasjonen bruker hun "åssen", og ikke "hvordan". Se figur 8 og 9 for eksakte tall.

Figur 9 Trekk hos Maren i oslosituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **KPSV:** 0 ord med kortform. 0 uten (kommer) **RBORT:** 3 ord med bortfall av -r, 11 uten bortfall. **TRYKK:** 11 førsteleddstrykk, 4 andreleddstrykk **RETFL:** 19 forekomster av ord med tjukk l, 1 uten. **SPØR** "Åssen" brukes 2 ganger, "hvem" 1. **PERS.3:** "De" brukes 1 ganger, "dem" 5. **PERS.1:** Jeg brukes 50 ganger. **NEG:** 12 forekomster av "ikke".

Trine: greier folk å høre at du ær fra Nord-Østerdalen?
 Maren: ja (1.1) det ær ofte foLk som spø:r hvor jæi ær fra å sånn
 (0.2) vaffal på jobb.

Trine: men da gjetter de Nord-Østerdalen?
Maren: nei dem ær sånn (0.5) du ær fra en anna pLass eller hvor ær du fra lissom sånn der (.) for dem hører at jæi har noen or som ær litt (0.8) sånn 'dialektaktig.
Trine: men de klarer ikke å gjette akkurat hvor kanskje
Maren: nei (1.2) dem må spør ja.
Trine: får du negative eller positive tilbakemeldinger på dialekten din
Maren: ikke så mye 'negativt egentlig (1.9) ikke så veldig mye 'positivt heller egentlig heh/heh (0.3) bare sånne kommen'tarer på det
Trine: de bare kommen'terer det hvis du bruker noen ord som de ikke kjenner eller som de ikke bruker
Maren: ja sånn derre (0.3) ja bare hva betyr det eller sånn der

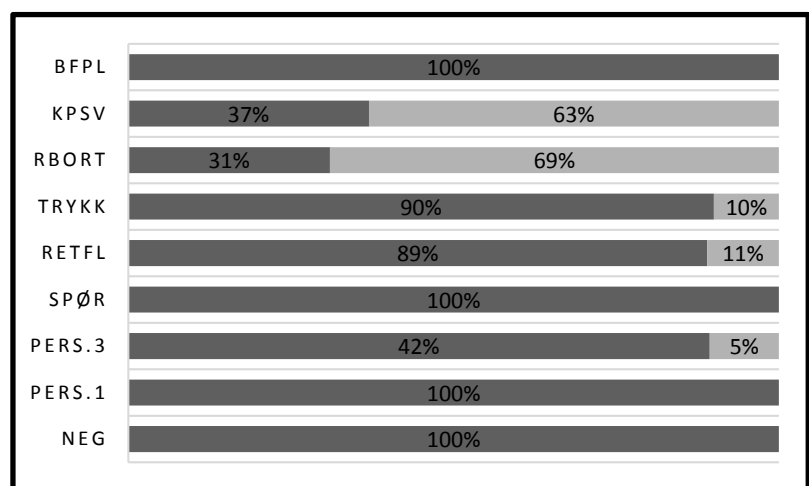
Det tyder altså på at Maren bruker *noe* dialekt i Oslo, siden folk spør henne om hvor hun er fra. De greier ikke å gjette hvor hun kommer fra, men hun sier selv at hun har noen dialektord.

Alt i alt ser det ut til at Maren ikke har den store tilnærmingen til oslomål når hun er i Oslo, da mange av trekkene har omtrent den samme prosentandelen både i tynsetsituasjonen og i oslosituasjonen. Dette kan henge sammen med at Maren identifiserer seg sterkt med Tynset, og at hun ikke har fått negative kommentarer for dialektbruk eller blitt misforstått for dialekten sin i Oslo, og derfor velger å beholde de trekkene og ordene hun opprinnelig bruker.

4.3.4 Analyse av språklige trekk Sigrid

Tynsetsituasjonen

Sigrid ønsker å flytte tilbake til Tynset, og har en sterk tilknytning til hjemstedet sitt. Til tross for at begge foreldrene til Sigrid kommer fra den samme grenda der en bred tynsetdialekt har blitt snakket i "alle" år, har Sigrid allikevel lagt av seg mange av disse trekkene og snakker "pent". Hun sier selv at det er

Figur 10: Trekk hos Sigrid i tynsetsituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **BFPL**: 6 ord med -an-ending. **KPSV**: 7 ord med kortform. 12 uten (kommer) **RBORT**: 17 ord med bortfall av -r, 37 uten bortfall. **TRYKK**: 30 førsteleddstrykk, 3 andreleddstrykk **RETFL**: 48 forekomster av ord med tjukk l, 6 uten. **SPØR** "Åssen" brukes 2 ganger. **PERS.3**: "De" brukes 5 ganger, "dem" 42. **PERS.1**: Jeg brukes 134 ganger. **NEG**: 63 forekomster av "ikke".

stor forskjell på dialekten hennes når hun er i Oslo kontra på Tynset, og ser på dialekter som positivt da en kan høre hvor personer kommer fra, men at det er vanskelig å skulle holde på den dialekten en har da en fort kan bli påvirket av at alle rundt deg snakker mer standardisert. Selv har hun blitt misforstått ved bruk av dialektord i Oslo:

Sigrid: man blir kanskje litt 'påvirka av at alle rundt deg snakke mye penere (0.5) også ær det jo noen som på en måte ikke skjønner alle orda (.) når man snakker ganske bredt da
Eirin: ja har du noen gang blitt misforstått?
Sigrid: ja for jæi sier jo alltid pøsje (0.6) men når jæi sier det i Oslo (0.2) ær det ingen som skjønner det.
Eirin: ja det ær jo ett or som ær ganske 'spesielt i 'dialekta vår (0.5) ær det andre or som har (0.9) blitt misforstått
Sigrid: ja hvis jeg si hafella
Eirin: hafella ja
Sigrid: men det ække et ord jæi bruker veldig mye i Oslo da for det ær ikke så mye hafeller der
Sigrid: men det ær litt bare sånne (3.1) men det er litt mer sån 'spesielle ord (0.3) sån heme og sån det skjønner dem jo
Eirin: ja (1.2) innerst inne gjør dem det
Sigrid: men det er noen kanskje som ikke på en måte gidder å skjønne det å (0.8) det tenker jæi. Hadde dem bare brukt hue litt så hadde dem skjønt det

I tynsetsituasjonen har Sigrid samme tilfeller av bortfall av tjukk l i ord som de andre informantene, men har derimot en stor overvekt av trykk på førstestavelen. Sigrid er en person som er sterkt knyttet til dialekten som identitet, og sier selv at hun vil at folk skal høre at hun er fra bygda, og ikke fra Oslo, og mener at hun må bli mer bevisst på bruk av dialektord og trekk. Dette signaliserer at Sigrid ønsker en større tilhørighet til den lokale kulturen på Tynset.

Selv om Sigrid har 6 forekomster av ordet "ord" der hun *ikke* bruker tjukk l, så sier hun at hun alltid kommer til å beholde tjukk l:

Sigrid: jæi har alltid snakka tjukk l (0.6) den kommer jæi aldri til å gi fra meg liksom (0.2) for den tynne l-en (0.7) den like jeg ikke
Eirin: jæi greie ikke å si'n en gang jæi
Sigrid: jæi syns det høres så (0.8) rart ut (0.6) jeg klare ikke (0.4) sån som refleks og sånne ting (1.0) det kommer jæi a:ldri til å bynne å si (1.6) det er liksom for pent

Det at Sigrid ikke benytter seg av tjukk l i *ord* [oɾ], er mest sannsynlig en ubevisst handling, for i tynsetsituasjonen hadde hun 4 forekomster av det samme ordet, men disse gangene med tjukk l [oɾ].

Sigrid tar seg selv i å prate "pent" i noen situasjoner, og dette er ofte i kontakt med foreldrene. Hun er bevisst på at tynsetdialekten har endret seg bare i løpet av én

generasjon, og hun arbeider for å legge av seg trekk hun *antakelig* har plukket opp i Oslo når hun er i kontakt med personer som snakker standard østlandsk:

Sigrid: det er litt sånn når du bare snakker og på en måte ikke tenker helt over (0.4) åssen du snakker (0.7) men når du på en måte blir litt klar over oi nå har jæi begynt å snakke veldig pent (0.2) da bli jæi mye mer (0.5) tenke jæi over mye mer hva jæi si:r da (0.9) og bruker på en måte mer de riktige orda

Sigrid: men jæi ser jo bare på 'generasjonen min fra (0.4) mamma og pappa til meg (1.5) hvor mye som har blitt borte fra døm til meg (0.9) liksom at jæi ikke har (0.8) snakke () når dem snakke så bredt at jæi ikke snakke bredere enn det jæi gjør

Oslosituasjonen

I motsetning til

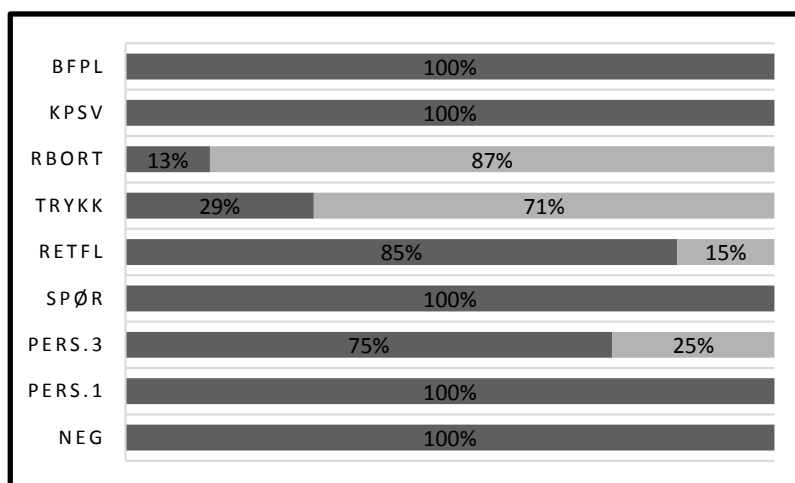
tynsetsituasjonen har Sigrid mye mindre bruk av trykk på førstestavelen. I likhet med tynsetsituasjonen, mener Sigrid at hun må bli flinkere til å holde på dialekten, og sier at hun liker identiteten som bygdejente. Dette tyder kanskje

på en bevissthet om at hun legger om. Sigrid forteller også at foreldrene hennes fort hører at hun prater mer standardisert

når hun kommer hjem på ferie, og får ofte spørsmål av "oslofolk" om hun er fra Toten eller Hedmarken:

Trine: greier folk å høre at du er fra Nord-Østerdalen?
 Sigrid: ja det tru jæi (0.7) men jeg ser jo at jæi legg jo om litt finere når jæi ær i Oslo (0.2) det bare går sånn auto'matisk (1.2) så mamma og pappa legger jo merke til det (0.5) hvis jæi kommer hjem en hælJ og plutselig snakker jæi litt finere men da legger jæi litt om igjen da hhh/heh men jæi har jo sånne ord som (0.9) noen ord som alltid heng så jeg trur man kan høre at jeg (1.5) ikke er fra Oslo.

Som i tynsetsituasjonen, ser vi at Sigrid er oppmerksom på at hun legger om når hun er i Oslo, men med tanke på at foreldrene hennes legger merke til det når hun kommer hjem til

Figur 11 Trekk hos Sigrid i oslosituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **BFPL:** 4 ord med -an-ending. **KPSV:** 0 ord med kortform, 14 uten (kommer) **RBORT:** 4 ord med bortfall av -r, 27 uten bortfall. **TRYKK:** 7 førsteleddstrykk, 17 andreleddstrykk **RETFL:** 17 forekomster av ord med tjukk l, 3 uten. **SPØR** "Hvem" brukes 2 ganger. **PERS.3:** "De" brukes 2 ganger, "dem" 6. **PERS.1:** Jeg brukes 79 ganger. **NEG:** 24 forekomster av "ikke".

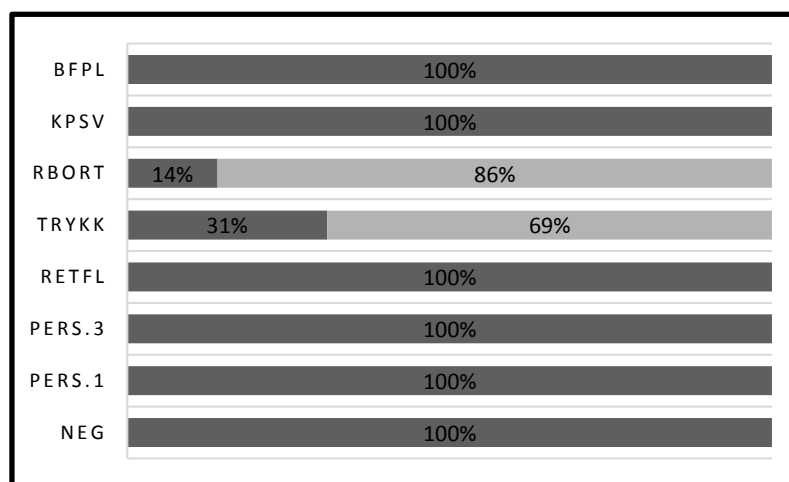
Tynset, tyder det på at hun ikke er 100 % bevisst på hvilke språklige trekk i tynsetdialekten hun legger av seg. Allikevel er hun innstilt på å bli flinkere til å holde på dialekten, uansett situasjon:

Sigrid: jæi syns det ær ganske viktig å prøve å holde på dia'lekta (0.3) sjøl om det ikke alltid ær like lett når man kommer liksom i (1.4) en annen situa'sjon enn det (1.8) sånn som man kommer til byen () da ær det (0.6) jæi ser hvor lett det er at det blir litt borte (1.3) og noen ganger så bare (1.4) snakke jæi mye penere uten at jæi tenker over det (.) det er bare går helt auto'matisk (1.7) Så jæi trur jæi må bli litt (1.1) tenke litt over hva jæi si (0.9) hhh heh og prøve å holde litt mer på'n (0.2) jæi syns jo det er viktig (1.3) at man holder på det

4.3.5 Analyse av språklige trekk hos Håkon

Tynsetsituasjonen

Begge intervjuene av Håkon ble gjennomført i Oslo, da han ikke hadde mulighet til å stille opp på intervjuet på Tynset. Det kan selvsagt diskuteres om intervjusituasjonen spilte inn på bruken av dialekten hans, men han forteller selv at da han bodde på Tynset hadde han ikke særlig tynsetdialekt, og etter han flyttet til Oslo har han lagt om til standard

Figur 12 Trekk hos Håkon i tynsetsituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **KPSV**: 0 ord med kortform. 3 uten (kommer) **RBORT**: 2 ord med bortfall av -r, 12 uten bortfall. **TRYKK**: 5 førsteleddstrykk, 11 andreleddstrykk **RETFL**: 19 forekomster av ord med tjukk l, 0 uten tjukk l. **BFPL**: 2 forekomst av -an-ending. **PERS.3**: "De" brukes 9 ganger. **PERS.1**: Jeg brukes 27 ganger. **NEG**: 13 forekomster av "ikke".

østnorsk. Håkon mener selv at grunnen er at han ikke ble forstått der han jobbet tidligere:

Håkon: for min del så har det vært (1.9) litt spesi'elt i forhold til jobben når jæi begynte her eller flytta hit (0.8) så jobba jæi på gamLehjem å de (0.6) forstod veldig lite dia'lekt (1.1) så da merka at jæi la om litt (0.8) prata litt penere (0.4) for at de lettere sku forstå (1.6) så mulig jæi har holdt meg til det (0.5) men jæi syns det ær bra at folk holder på dia'lekten

Legg merke til at Håkon i tynsetsituasjonen har 100 % gjennomført tjukk l, i motsetning til de andre informantene. Allikevel er han den som har færrest trykk på førstestavelen, i

tillegg til at han ikke har noen kortformer presens av sterke verb (KPSV) og kun bruker "de" i personlig pronomen 3. pers (PERS.3)

Som jeg så vidt har vært inne på tidligere, later Håkons tilnærming til oslomålet å være en bevisst handling, da han selv mener at han ikke knoter.

Eirin: syns du sjøl at du prater brear når du er heme på Tynset
Håkon: nei det tror jæi ikke (1.7) jæi tror ikke jæi legger om (0.6)
så mye da nei (1.8) ikke som jæi tenker over ihværtfall.
[...]ikke no knoting.

For Håkon er det å "knote" synonymt med å legge om til tynsetdialekt når han er på Tynset. Knoting er å bruke en varietet som viser at en bryter med en sosial identitet og en markering av gruppelejalitet (Mæhlum et al. 2008: 187), men her er Håkons oppfattelse av begrepet det motsatte ved at han ser på bruk av tynsetdialekt på Tynset som knoting, i stedet for slik personer med en annen dialekt forsøker å prate oslomål. Et annet spørsmål her, vil være om Håkons tilnærming til oslomål er knoting.

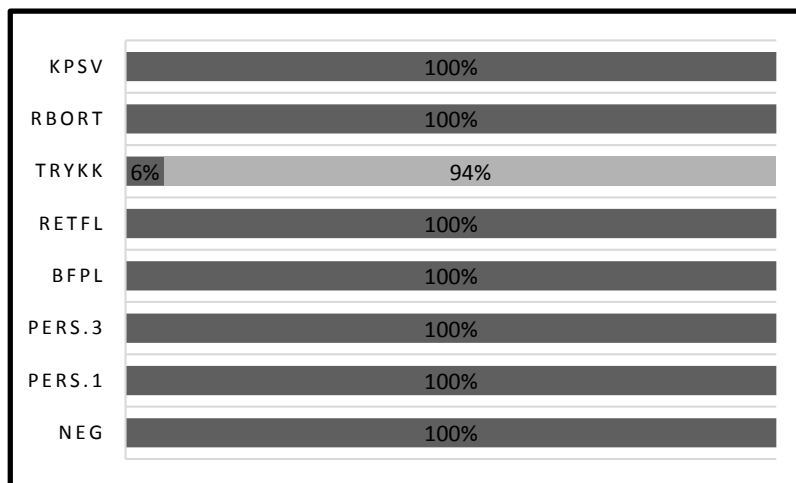
Oslosituasjonen

I oslosituasjonen kan det ut ifra figuren se ut til at Håkon har tatt helt avstand fra tynsetdialekten. Dette kommer også frem i intervjuet:

Trine: greier folk å høre at du er fra: Nord Østerdalen?

Håkon: av og til (1.4) men jæi (0.9) har lagt om (1.4) jæi hakke så veldig dia'lekt

lenger eller (1.0) jæi har aldri hatt det men det er noen oɾ som de hører ikke kommer herfra for å si det sånn (1.1) så da (1.6) men det er ikke så ofte nei (0.2) de fleste tror jeg er fra Oslo [...] De blir veldig overraska når jæi sier jæi ær fra Tynset

Figur 13 Trekk hos Håkon i oslosituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen: **KPSV:** 0 ord med kortform, 4 uten (kommer) **RBORT:** 0 ord med bortfall av -r, 10 uten bortfall. **TRYKK:** 2 førsteleddstrykk, 30 andreleddstrykk **RETFL:** 14 forekomster av ord med tjukk l, 0 uten tjukk l. **BFPL:** 1 forekomst av -an-ending. **PERS.3:** "De" brukes 12 ganger. **PERS.1:** Jeg brukes 34 ganger. **NEG:** 15 forekomster av "ikke".

Håkon sier at han har vært "urban" gjennom hele oppveksten:

Håkon: kanskje litt mer ur'ban enn mange andre fra Tynset (0.5) vil jæi tro (2.1) men nå var jo mange av (1.4) hværtfall kullet vårt (0.5) de var ur'bane de fleste av de (0.9) liker seg i byen

Dette har mest sannsynlig vært en påvirkning, da denne gjengen har vært sammensatt fra barndommen og er det fortsatt. I dag er flesteparten av vennene til Håkon fra Tynset bosatt i andre byer enn Oslo, og han har derfor bygd opp et nytt nettverk med folk som hovedsakelig er fra Oslo. Dette har en stor påvirkning på Håkons tilnærming til oslomål.

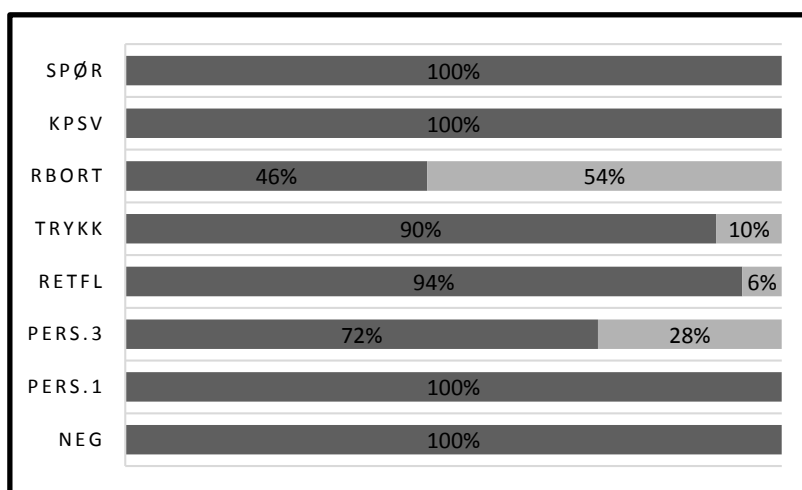
I motsetning til de andre informantene, har Håkon 100 % gjennomført bruk av tjukk l i både tynsetsituasjonen og oslosituasjonen. Han har derimot den informanten med minst bruk av trykk på førstestavelen i oslosituasjonen.

4.3.6 Analyse av språklige trekk hos Øyvind

Tynsetsituasjonen

Øyvind er innstilt på å flytte tilbake til Tynset etter endt utdanning, og dette er også kanskje grunnen til at han holder på dialekten og benytter seg av varianter av dialektord som "fisjetur", "steller" (steder), "brear" og "senar", i tillegg til trekk. Selv sier han at han aldri har tenkt på at han har dialekt, men at han allikevel hører stor forskjell når han tenker over det.

Slik som hos de andre informantene, har noen av de språklige variablene få forekomster, slik som spørreord (SPØR), kortformer presens sterke verb (KPSV), personlig pronomen 1. pers (PERS.1) og spørreord (SPØR). Det er fort gjort å mistolke diagrammet, der en ser at

Figur 14: Trekk hos Øyvind i tynsetsituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen. **SPØR:** 1 "hvem" 1 "assen". **KPSV:** 3 kortformer. **RBORT:** 12 ord med bortfall av -r i presens av svake verb, mot 14 uten. **TRYKK:** 9 med førsteleddstrykk, 1 med andreleddstrykk. **RETFL:** 15 ord med tjukk l, 1 uten tjukk l. **PERS.3:** Dem = 5, de = 2. **PERS.1:** Jeg = 51. **NEG:** Ikke = 13.

Øyvind bruker tjukk l (RETFL) 90 % av gangene, men prosentdelen er såpass stor da det er et lite antall ord med tjukk l i samtalen. Den eneste gangen Øyvind ikke bruker tjukk l, er i "ord":

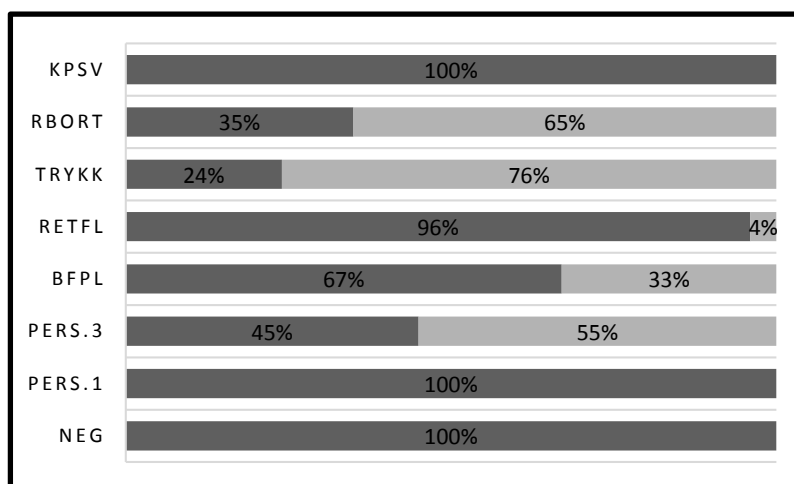
Øyvind: [...]vanskelig å (1.6) ta så mange ord enkli (0.5) men mjølK pøsje

Som jeg nevnte, har noen språklige variabler såpass få forekomster. I stedet er det noen ord i dialekten til Øyvind jeg ønsker å peke på. Øyvind sier "steller" for "steder", "kømme" for "kommet", "innfløttere" for "innflyttere" og "brear" til "bredere" Han peker også på at han sier "fisjetur" i stedet for fisketur:

Øyvind: etter fadern så har jæi sikkert tatt ganske mye [...] når jæi snakker med han så snakke jæi jo litt mer rendøL enn jæi gjør (1.3) hvis jæi snakker med mamma for eksempel (0.5) kan jo si fisjetur for eksempel (0.8) det si vi jo ikke på Tynset

Oslosituasjonen

I tynsetsituasjonen mente Øyvind at han legger om når han er i Oslo, men allikevel er han en av de informantene som snakker bredest og bruker flest dialektord i tynsetsituasjonen. Derfor er det også spennende å se om det er store forskjeller i variablene i tynsetsituasjonen og oslosituasjonen.

Figur 15 Trekk hos Øyvind i oslosituasjonen. Eksakte tall for prosentberegningen. **KPSV:** 0 kortformer, 4 uten. **RBORT:** 7 ord med bortfall av -r i presens av svake verb, mot 13 uten. **TRYKK:** 6 med førsteleddstrykk, 19 med andreleddstrykk. **RETFL:** 21 ord med tjukk l, 1 uten tjukk l. **PERS.3:** Dem = 5, de = 6. **PERS.1:** Jeg = 53. **NEG:** Ikke = 16.

Det første jeg la merke til hos

Øyvind, var at han i tynsetsituasjonen sa at han sier "kjem" og "kømme":

Eirin: kan du nevne noen ord og språklige trekk du syns er 'spesiell for tynset'dialekta?

Øyvind: ja (1.1) det ær mjølK da (4.8) men det ær liksom (0.2) tynset'dialekta syns jæi ær ganske utvanna (0.7) for jæi syns det ær vanskelig å (1.6) ta så mange ord enkli (0.5) men mjølK pøsje (1.7) åsså si jæi kjem og kømme

Om Øyvind mener at han bruker ordene "kjem" og "kømme" i Oslo, kommer ikke frem her, men det er nærliggende å tro det. Motsetningen kommer allerede helt i starten i oslosituasjonen:

Trine: hvor kommer foreldrene dine fra?
Øyvind: mamma kommer fra: Tynset (0.8) og pappa kommer fra: (1.6) RendaLn.

Øyvind bruker verken "kjem" eller "kømme" i løpet av hele oslosituasjonen, og heller ikke bokmålsvarianten "kommet".

Øyvind har også færre forekomster av førsteleddstrykk i Oslo enn på Tynset, der han på Tynset har 90 % trykk på førstestavelen, mot 24 % i Oslo. Se figur for eksakte tall. Dette henger mest sannsynlig sammen med den tilnærmingen til oslomål han allerede har, som han også peker på selv når han får spørsmål om folk greier å høre at han er fra Nord-Østerdalen:

Trine: greier folk å høre at du er fra Nord-Østerdalen?
Øyvind: nei he/hee (0.8) gjør ikke det (0.3) eh jæi ær nok ganske legger nok om en del (1.2) ehm (1.3) jæi får høre det hjemme og (1.3) men så syns jæi ikke tynsetdialekta ær så (1.5) ær så spesi'ell da (0.8) jæi syns den ær ganske utvanna [...] Også har det vært litt sånn på barneskoLa og sånn så har jeg hatt kompiser som har (1.3) foreldre fra Oslo og sånne ting (0.7) så de har jo snakka veldig pent da (1.3) men nå legger jæi om veldig hører jæi heh/heh. Det blir sånn 'automatisk bare.

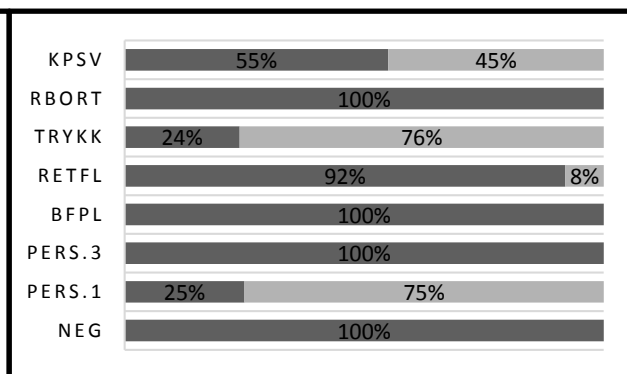
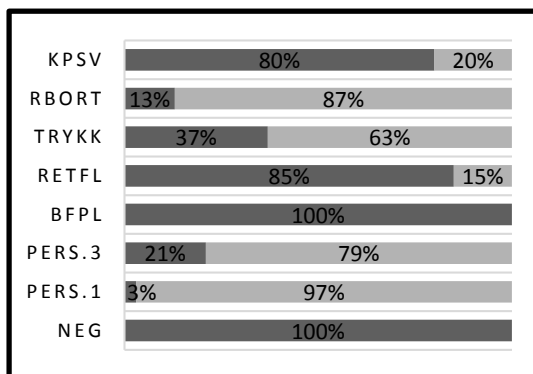
Øyvind har altså en stor forskjell i dialektbruken på Tynset og i Oslo. Han har én forekomst av *-ene*-ending i bestemt form flertall av substantiv i Oslo, mens han kun bruker *-an*-ending på Tynset. Han bruker også gjennomført "kommer" i oslosituasjonen, mens dette ikke brukes i det hele tatt i tynsetsituasjonen.

4.4 Jamføring og konklusjon av informantenes dialektbruk

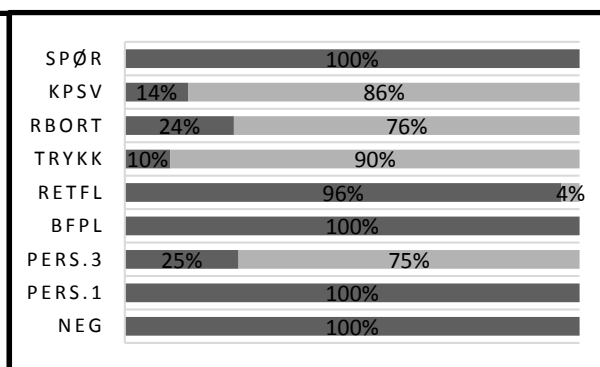
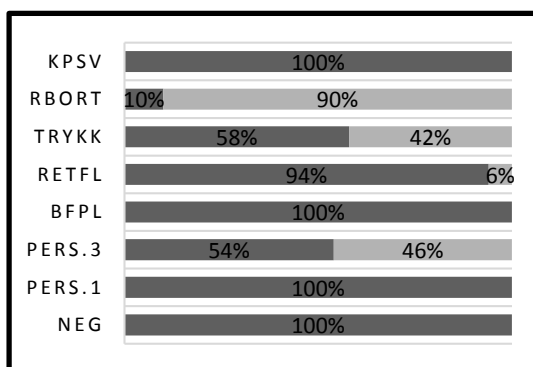
TYNSETSITUASJONEN

OSLOSITUASJONEN

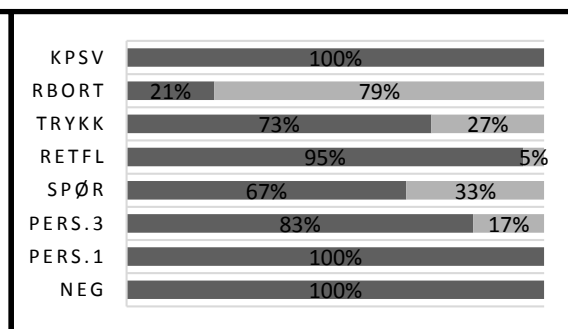
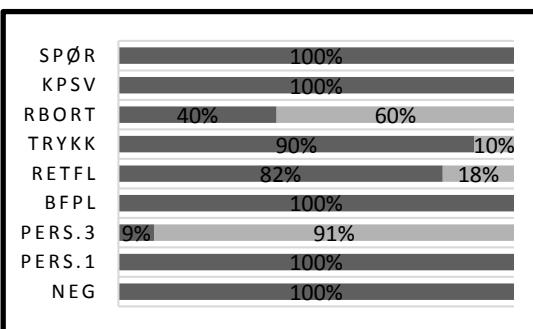
Eirik

Guri

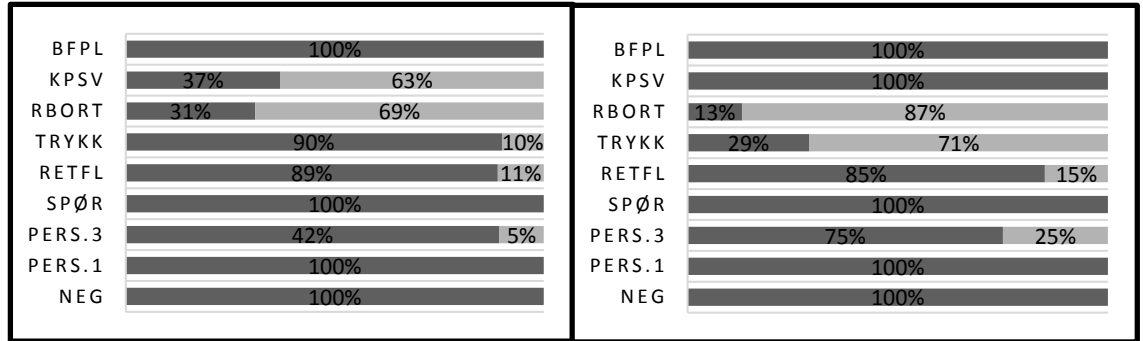
Maren

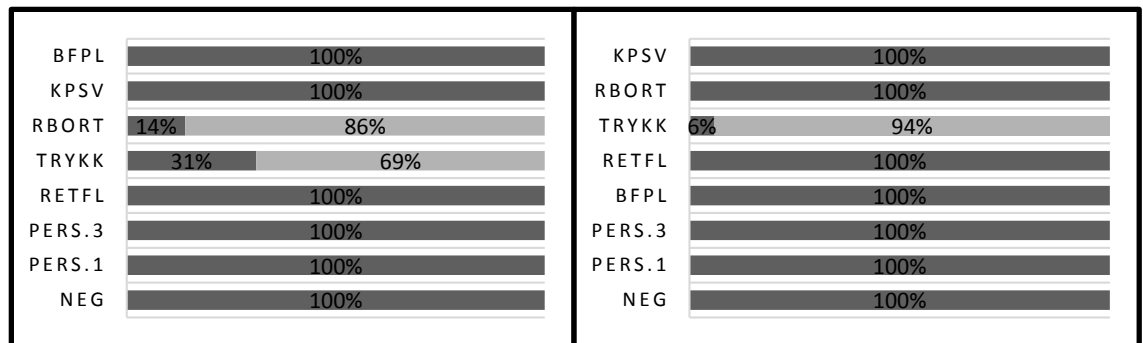
TYNSETSITUASJONEN

OSLOSITUASJONEN

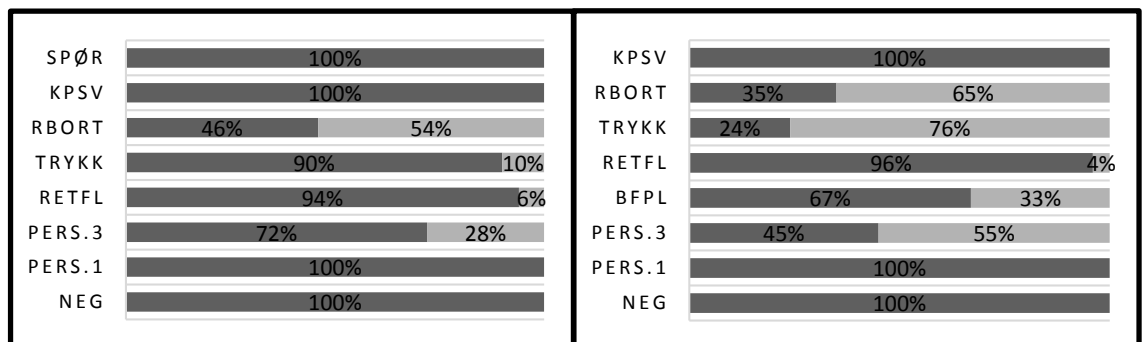
Sigrid

Håkon

Øyvind

Bymål er mer utsatt for endringer enn bygdemål, men tynsetdialekten er, som Røyneland (2005) konkluderte med, også utsatt for en nivellering. Standardtalemålet påvirker store deler av dialektene, og flere tradisjonelle dialekttrekk blir sakte, men sikkert visket ut.

Før jeg startet med denne undersøkelsen, var jeg ganske sikker på at informantene mine snakket mer tynsetdialekt enn hva jeg har funnet ut etter analyse av de språklige trekkene deres. Det trekket informantene taper mer og mer, er spesielt kortformer av presens sterke verb, der de nå bruker "kommer" mye oftere enn "kjem". To av informantene, Eirik og Øyvind, bruker i tynsetsituasjonen "kjem" oftere enn "kommer". Det samme gjelder "hjem" og "hjemme", der informantene bruker standardformene i stedet for dialektvarianten "hematt" og "heme".

Som jeg skrev i kapittel 2.5 med en oversikt over trekk i oslomålet, kan det være nærliggende å tro at dersom noen av informantene legger om til oslomål i stedet for å styrke eller bevare tynsetdialekten, så er det østkantmålet informantene beveger seg mot. Jeg nevnte at *-a*-ending i hunkjønn brukes hyppig i østkantmålet, førsteleddstrykket henger fortsatt noe igjen i østkantmålet selv om det nå heller mer mot vestkantmålet. Informantene har mer eller mindre en likevekt mellom trykkplassering i importord, noe som kan sidestilles med den utviklingen i førsteleddstrykk som vi ser i østkantmålet. For å oppsummere, ser jeg en nivellering mot oslomålet hos alle informantene, og alle beveger seg mot østkantmålet. En grunn til at østkantmålet ligger såpass latent, vil jeg si er at tynsetdialekten har mye like trekk som østkantmålet: Jeg har tidligere nevnt *-a*-endinger og trykk på første stavelse i importord. Allikevel har noen av informantene *-en*-ending i stedet for *-a*-ending i ord som på tynsetdialekten er hunkjønn: Håkon har to forekomster av *-en*-ending, hvor han sier *dialekten*, henholdsvis én gang i tynsetsituasjonen og én gang i oslosituasjonen, mens han sier *dialekta* én gang i tynsetsituasjonen. Eirik har én forekomst av *-en*-ending, hvor han sier *trøndergrensen*, mens Øyvind sier *annen* foran substantivet *bygd*, som på tynsetdialekt er et hunkjønnord. Om forekomstene av *-en*-endingene til informantene legges sammen, er fortsatt *-a*-endingene rådende hos disse tre. Om en skal konkludere med at Håkon, Eirik og Øyvind beveger seg mot vestkantmålet, er dette på et tynt grunnlag da *-en*-endingen har for få forekomster i forhold til *-a*-endinger.

Dialekt er forbundet med sosial tilhørighet, noe jeg også ser hos informantene. Hvorfor informantene velger å legge om og nærme seg oslomålet, har antakeligvis med holdninger til dialekt å gjøre. Når en kommer til Oslo og blir misforstått ved bruk av dialektord, velger

de fleste å legge om og benytte seg av bokmålsordet. Noen eksempler på slike ord som informantene har blitt misforstått med i Oslo, er "hærsj" (hals), "spekt" (frosset) og "svøl" med tjukk l som betyr å "svelge". Informantene har ønsket om å beholde dialekten sin i Oslo, og selv om de vet at de prater penere når de er i byen, holder de allikevel stort sett på trekk, slik som tjukk l og -an-ending i flertall av substantiv. Når informantene kommer hjem til Tynset i ferier, blir dialektblanding og "knoting" for alvor et tema, der en ofte får negative tilbakemeldinger på at en prater pent og "bymål" av eldre personer. For å se dette i lys av sosiolingvistikken, kan det trekkes opp mot Ayala Fader og hennes syn på sosiolingvistikk og språk som en moral og en dyd. Språk avhenger både av det sosiale og holdninger, og dersom holdninger til dialekter er negative, desto lettere er det for den som blir utsatt for de negative holdningene å legge av seg dialekten og heller bevege seg mot det "allmenne" og standardiserte (Fader 2012: 337). Ingen av informantene mine sier de har blitt utsatt for negative holdninger til bruk av tynsetdialekten i Oslo, men de får ofte høre at de prater "pent" når de kommer hjem til Tynset. Dette kan ses i lys av "knoting", der en gjennom talemålet prøver å heve seg over sin egen sosiale bakgrunn. Når holdningene til dialektbruken deres retter seg den andre veien og forekommer i lokalsamfunnet der du opprinnelig kommer fra, vil dette også være en grunn til å tro at informantene legger av seg de standardiserte variantene og bruker dialektvariantene i stedet. Men om de ikke har blitt utsatt for negative holdninger til bruk av tynsetdialekten i Oslo, hvorfor beveger de seg allikevel mot oslomålet? Dette henger sammen med den interaksjonelle sosiolingvistikken, der individer tilpasser seg språklig etter hvert som hvem en kommuniserer med, i tillegg til Paul B. Garretts teori om relasjoner som grunn til dialektomlegging fra artikkelen "*Language Socialization and Language Shift*" fra 2012.

Én av informantene, Håkon, hadde ikke særlig tynsetdialekt før han flyttet til Oslo, og er den som er nærmest oslomålet av de seks informantene. Allikevel har han tilknytning til Tynset, og føler seg som en tynseting. Det mest overraskende funnet var hos Øyvind som under tynsetsituasjonen selv mente at han ikke snakker dialekt og aldri har tenkt over at han har dialekt, men derimot er den som snakker bredest og beholder flest dialekttrekk av alle informantene.

Et av de språklige variablene jeg har skrevet som et trekk i tynsetdialekten, er palatalisering. Som Reitan skrev, var dette trekket allerede i 1926 ikke så tydelig i tynsetdialekten. Her kobles en *j-lyd* til konsonanten *-n*, et trekk de fleste vil forbinde med

Trøndelag. Dette er det ingen forekomster av hos informantene, verken i tynsetsituasjonen eller i oslosituasjonen.

Jeg har funnet ut at kjønn hos informantene spiller en rolle i forklaringen på hvordan mennene har tatt til seg flere trekk fra oslomålet enn kvinnene. Selv om de tre kvinnene er de som alt i alt har minst variasjon fra tynsetsituasjonen til oslosituasjonen, er det altså mennene som legger av seg flest dialekttrekk fra tynsetdialekten. Om en ser på diagrammene i tynsetsituasjonen og oslosituasjonen hos informantene, ser en at det ikke er store variasjoner hos Sigrid, Maren og Guri, mens Håkon, Øyvind og Eirik har større sprik i bruken av dialekttrekkene i de to situasjonene. Grunnen til dette vil jeg tro hviler på omgangskretsen til informantene: Selv om Sigrid og Maren bor sammen i Oslo, og Guri bruker mye av fritiden sammen med disse to, samtidig som de har fått en ny omgangskrets, opprettholdes den felles interessen og tilknytningen mellom disse tre. Eirik, Håkon og Øyvind har derimot fått seg nye omgangskretser, og de har da hatt et behov for å bygge opp et nytt relasjonsnettverk. Språklig påvirkning fra personer med andre dialekter, og da ofte fra personer fra Oslo-området, har spilt inn, og de tre mennene tilpasser seg denne omgangskretsen. Det mest overraskende er at Håkon, som kommer fra et område på Tynset som er preget av mye gårder og tidligere en bredere dialekt enn i Tynset sentrum, er den som har nærmest seg oslomålet mest av alle informantene, både når han er i tynsetsituasjonen og oslosituasjonen. Dette betyr kanskje at "sentrum-bygd-teorien" nå ikke lenger er så troverdig, enerådende og relevant som den var bare noen tiår før jeg ble født. Da var det mulig å høre hvem som kom fra den "rette" og "gale" siden av Glomma, der personer fra Tynset sentrum pratet penere enn personer fra grendene omkring.

5 Oppsummering

5.1 Hva vil det si å snakke tynsetdialekt?

Flere personer jeg har snakket med på Tynset og i nabobygdene før og underveis i arbeidet med masteroppgaven, har sagt at Tynset ikke lenger har noen dialekt. Dette var et av utgangspunktene for valget av akkurat den problemstillingen jeg har valgt. Røyneland (2005) konkluderte med at tynsetdialekten fjerner seg fra trøndersk og beveger seg i østlandsk retning, og at den har klare innslag av standardtalemål. Selv om det ikke er mer enn 9 år siden Røyneland publiserte sin avhandling, ønsket jeg å undersøke om dialekten har endret seg mer de siste årene, eller om det er håp for at dialekttrekk vil bestå. Det jeg ser, er at det ikke har skjedd en stor endring i løpet av disse årene. Selv om jeg har seks forskjellige informanter, ser jeg de samme tendensene nå som jeg ser hos Røyneland. Jeg har sett nøye på bruken av dialekttrekk hos informantene, og jeg er ikke overrasket: De knoter og veksler mellom å bruke saliente trekk, og selv om intervjuene ble gjennomført i to forskjellige intervjusituasjoner, er det heller ikke store forskjeller. I utgangspunktet trodde jeg informantene snakket mer tynsetdialekt enn de gjorde. Informantene sier selv at de legger om når de i Oslo, og på denne måten varierer talemålet for å tilpasse seg ulike situasjoner.

Hvorfor blander vi? I en del sammenhenger kan det være vanskelig å skille mellom dialekt og register, fordi de kan være overlappende. Et talemål kan være en *dialekt* for noen, og et *standardtalemål* og *register* for andre (jfr. kapittel 4.3.2). For å se dette i sammenheng med tynsetdialekten som nærmer seg standard østlandsk, er kanskje nettopp de ordene vi som er brukere av tynsetdialekten velger å bytte ut, medvirkende i et register vi bruker i en kommunikativ handling med andre enn de som prater tynsetdialekt. Alle mennesker har flere språklige register til disposisjon, og når den sosiale situasjonen skifter, skifter ofte også språkbrukeren språklig register (Mæhlum et al. 2008: 135).

5.2 Er vi vitne til en dialektdød?

Jeg spurte informantene om de tror at oslomålet overtar store deler av andre dialekter om noen år, og et felles svar var at dialekter blir mer og mer lik hverandre, og nærmer seg oslomålet. Eirik trakk frem at samfunnet ikke lenger er så isolert som det var for bare noe tiår siden, og at vi er vitne til en heftig "infiltrering" der media spiller en stor rolle. Guri mente at dagens barn får mer innspill fra fjernsyn og TV-spill enn fra omgivelsene. Et annet svar var at det er svært lite sannsynlig at alle i Norge til slutt snakker bokmål, og at det heller er like naturlig at alle snakker engelsk.

Som vi kan se, nærmer informantene seg østkantmålet. Dette er kanskje bare begynnelsen på en endring, men forhåpentlig vil noen dialekttrekk bestå. Dersom informantene velger å flytte tilbake til Tynset etter endt utdanning, vil de kanskje bli mer bevisst på dialekten og ta i bruk de trekkene de nå har lagt av seg mens de studerer i Oslo.

I forrige kapittel nevnte jeg at palatalisering allerede i 1926 ikke var et tydelig trekk i tynsetdialekten. Blant de seks informantene, har nektingsadverbet *itte* kun én forekomst. Spørreordet *åssen* står fortsatt sterkt i tynsetdialekten, mens spørreordet *åkken* ikke forekommer blant informantene. Flere trekk i tynsetdialekten har altså blitt mer eller mindre standardiserte, og om utviklingen fortsetter i denne retningen, tyder det også på at tynsetdialekten blir mer nivellert mot standard østlandsk.

Litteraturliste

- Andresen, K. 2003. Nord-Østerdal mellom Nidaros erkebispesete og Hamar bispedømme. I: P. Hvamstad (red.) *Årbok for Nord-Østerdalen 2003*. S. 97-103. Tynset: Musea i Nord-Østerdalen.
- Arkiv for Nord-Østerdalsmuseet, arkivboks nr. 4: Møtebok V for Tynset Mållag.
- Bakås, M. K. 1999. Dialekt og modernitet – talemålsendring i Tynset sentrum. I: Øygarden, Helen (red.) *Austlandsmål i endring – dialektar, nynorsk, og språkhaldningar på indre Austlandet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bråthen, M. mfl. 2007. Levekår på vandring: velstand og marginalisering i Oslo. Fafo rapport05. Oslo: Fafo.
- Chambers, J. 1995. *Sociolinguistic Theory*. Oxford: Blackwell.
- Faarlund, J. T (red.) 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fader, A. 2012. Language Socialization and Morality. I: Duranti, A., Elinor Ochs og Bambi B. Schieffelin. *The Handbook of Language Socialization*. Malden: Wiley Blackwell.
- Garrett, P. B. 2012. Language Socialization and Language Shift. I: Duranti, A., Elinor Ochs og Bambi B. Schieffelin. *The Handbook of Language Socialization*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Gumperz, J. J. 1982. *Discourse strategies*. Studies in interactional sociolinguistics; 1. New York: Cambridge University Press.
- Hårstad, S. og Torill Opsahl 2013. *Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget, LNU.
- Jahr, E. H 1986. *Har det på tunga*. Kort innføring i norske dialekter. Oslo: Novus Forlag.
- Johannessen, J. B. 2008. *Oslospråket i tall*. I: Johannessen, J. B. og Kristin Hagen (red.) *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*. Oslo: Novus Forlag.
- Larsen, A. B. 1907. *Kristiania bymål. Vulgærsproget med henblik på den utvugne dagligtale*. Oslo: I kommisjon hos Cammermeyers Boghandel.
- Lødrup, H. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten. I: Jørgensen, J. G. og Lars S. Vikør (red.) *Maal og Minne 2011/2*. Oslo: Novus Forlag.
- Mæhlum, B. (et al.) 2008. *Språkmøte: Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Opsahl, T. og Unn Røyneland 2009. *Osloungdom – født på solsiden eller i skyggen av standardtalemålet*. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 26/2009. s. 95-120.
- Oslo Kommune - Utviklings- og kompetanseetaten 2014. *Oslostatistikken – tall og fakta om Oslo*. <<http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/>> (hentet 18.02.2014).
- Neverrøsten, S. 1981. *Tynset Mållag 1912-1980*. I: H. Skirbekk (red.) *Årbok for Glåmdalen 1981*. Elverum: Austmannalaget.
- Norsk talespråkskorpus – Oslodelen, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. <<http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>>

- Regjeringen, Justis- og beredskapsdepartementet 2000. Førsteinstansdomstolene i fremtiden.
 <<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/20002001/stmeld-nr-23-2000-2001-14/18.html?id=323969>> (hentet 03.03.2014)
- Reitan, J. 1926. Tynnsetmålet. Utgitt av Tynnset Mållag. Oslo: I kommisjon hos Norli.
- Røyneland, U. 1999: Finst det ein eigen tynsetdialekt? *I: Fossgard, Eldbjørg (red.) og Turid Vingvill: Årbok for Nord-Østerdalen 1999*. Utgitt av Stiftelsen Musea i Nord Østerdalen.
- Røyneland, U. 2005. Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset. Avhandling for graden dr.art. Acta humaniora; nr 231. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo: Unipub.
- Røyneland, U. 2005. Dialektnivellering på Røros og Tynset.
 <https://sprakrad.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2005/Spraaknytt_4_2005/Dialektnivellering/> (hentet 10/11/13)
- Sandøy, H. 1996. *Talemål*. Oslo: Novus Forlag.
- Stjernholm, K. 2013. *Stedet velger ikke lenger deg, du velger et sted. Tre artikler om språk i Oslo*. Ph.d.-avhandling. Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo:
- Streitlien, I. 1978. Tynset bygdebok: B.3: Topologi, geografi, historie. Trondheim: Nidaros Trykkeri.
- Theil, R. 2008. Språkvariasjon. *I: Kristoffersen, K. E, Hanne Gram Simonsen og Andreas Sveen (red.) Språk. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Torp, A. og Lars S. Vikør 2003. Hovuddrag i norsk språkhistorie. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Transcriber. <<http://trans.sourceforge.net/en/presentation.php>>
- Vigeland, B. 1995. Norske dialektar – oversyn, heimfesting og normalisering. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øverby, J. 2001. Ska ru skyte vånn mæ haoLe? Ei skæ skjøte vann mæ häuLe, ja. *I: Hvamstad, Per (red.) (1999): Årbok for Nord-Østerdalen 2001*. Utgitt av Stiftelsen Musea i Nord-Østerdalen.

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vedlegg 1: Brev fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

Hans-Olav Enger
Institutt for lingvistiske og nordiske studier Universitetet i Oslo
Postboks 1102 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 04.10.2013

Vår ref: 35607 / 2 / JSL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 23.09.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

35607	<i>Bønder i byen</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Hans-Olav Enger</i>
Student	<i>Eirin Lien</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.09.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Juni Skjold Lexau

Kontaktperson: Juni Skjold Lexau tlf: 55 58 36 01

Vedlegg: Prosjektvurdering

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 35607

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes skriftlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner revidert informasjonsskriv, mottatt per e-post

02.10.2013, tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Snutter av lydopptakene vil brukes i forbindelse med presentasjon av forskningsprosjektet for ungdomselever.

Prosjektet skal avsluttes 15.09.2014 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg 2: Brev til informanter

UiO : Universitetet i Oslo

Dato: 2. oktober 2013

Forespørsel om informant i masteroppgave

Jeg er lektorstudent ved Universitetet i Oslo, og skriver nå masteroppgave i nordisk språk ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier. I oppgaven skriver jeg om studenter fra Tynset, bosatt i Oslo, og hvordan disse studentenes talemål er i forhold til oslomålet.

Materialet jeg får inn, vil brukes til å sammenlikne språkbruken deres. Materialinnsamlingen vil foregå som intervju, og vil bli tatt opp på bånd i to omganger. Det blir intervju om dialektbruk og holdninger til dialekt. To personer med forskjellig dialekt vil gjennomføre intervjuene, og jeg kommer til å sammenlikne intervjuernes effekt på deg som deltaker. Når studien er ferdig, ønsker jeg å beholde materialet i fire måneder for bruk i dialektundervisning i ungdomsskoletrinnet. Her vil ikke hele lydopptak blir avspilt, men kun små deler for å underbygge teorier om dialektforskjeller som kommer frem i masteroppgaven. Under studien er materialet lagret på et passordbeskyttet område, hvor bare jeg har tilgang til det.

Ved å skrive under på dette, samtykker du til at jeg kan bruke det jeg får inn av materiale til prosjektet mitt. Det er selvsagt frivillig å være med, og det er selvsagt lov til å trekke seg.

Prosjektet er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), og skal være ferdigstilt 15. mai 2014.

Datamaterialet vil anonymiseres senest ved prosjektslutt, 15. september 2014.

Dersom du lurer på noe, er det bare å ta kontakt!

Jeg er veldig takknemlig for at du vil stille opp i dette prosjektet.

Med vennlig hilsen
Eirin Lien

Jeg har mottatt informasjon om språkbruksstudien, og er villig til å delta i prosjektet.

Dato: _____ Signatur fra informant: _____

Informantens telefonnummer: _____

Informantens e-postadresse: _____

E-post: eirinli@student.uv.uio.no
Mobil: 48 27 05 36

Veileder: Hans-Olav Enger
Tlf: 22 85 60 92
E-post: h.o.enger@iln.no

www.uio.no

Vedlegg 3: Spørsmål til utspørring av informant

Spørsmål til utspørring av informant, for intervjuer fra Oslo

- Spørsmål om hvordan det er å bo i Oslo, i forhold til på Tynset. Utspørringen utføres av en person med oslomål.
1. Hvor lenge har du bodd i Oslo?
 2. Hvor kommer foreldrene dine fra?
 3. Trives du i Oslo?
 4. Hva studerer du?
 5. Hvorfor valgte du å studere i Oslo fremfor andre studiesteder?
 6. Er du oftest sammen med folk fra Tynset og resten av Nord-Østerdalen, eller har du også folk i omgangskretsen som er fra andre steder?
 7. Hvor treffer du omgangskretsen din?
 8. Hva gjorde du på fritiden da du var barn og ungdom?
 9. Hva mener du er de største forskjellene mellom Oslo og Tynset?
 10. Greier folk å høre at du er fra Nord-Østerdalen?
 11. Får du negative eller positive tilbakemeldinger på dialekten din?
 12. Kommer du til å flytte hjem til Tynset etter endt utdanning?
 13. Ser du på deg selv som en typisk tynseting?
 14. Syns du det er forskjell på tynsetinger, alvdøler og tolginger? Hvorfor?
 15. Finnes det noen lokale tradisjoner på Tynset?
 16. Synes du dialekt er viktig?

Spørsmål til utspørring av informant, for intervjuer med tynsetdialekt

- Utspørringen blir utført av en person med tynsetdialekt, der det vil bli lagt vekt på språkholdninger, identitet og tilhørighet til Tynset.
 1. Hva synes du om dialekter?
 2. Hvilken dialekt snakker foreldrene dine?
 3. Er det greit å bruke dialekter i Oslo?
 4. Har du noen gang blitt misforstått ved bruk av dialekten din?
 5. Synes du selv at du legger om dialekten når du er i Oslo?
 6. Har du noen gang fått kritikk for at du snakker pent?
 7. Er det noen ord og språklige trekk du syns er spesielle for tynsetdialekten?
 8. Synes du selv at du prater bredere hjemme på Tynset?
 9. Hva synes du om oslomålet?
 10. Syns du tynsetdialekten viser mer identitet enn oslomålet?
 11. Er det noen som har etterlignet dialekten din i Oslo?
 12. Tynsetdialekten har forandret seg etter at jernbanen ble lagt til Tynset på slutten av 1800-tallet. Tror du tynsetdialekten ville ha vært annerledes dersom f.eks. Tolga eller Alvdal hadde vært "hovedsete" for jernbanen?
 13. Hvorfor tror du at folk som ikke har noe tilknytning til Tynset, velger å bosette seg her?
 14. Tror du det er mulig å bo i Oslo og fortsatt holde på den opprinnelige dialekten?
 15. Snakker alle likt på Tynset?
 16. Tror du oslomålet overtar store deler av andre dialekter om noen år?
 17. Er det noen ord du bruker hjemme på Tynset som du ikke bruker i Oslo?